№ 34 | ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 12 | 1908 | ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 12 | № 34

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թէֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

12 ամսվայ համար	„	„			10 ր.
11	„	„	„	„	„
10	„	„	„	„	9 ր.
9	„	„	„	„	8 ր.
8	„	„	„	„	7 ր.
7	„	„	„	„	6 ր.
6	„	„	„	„	„
Մնացած ամիսները ամսական ՄԷԿ րուբլի					
Ամերիկա տարեկան			„		6 դօլլար
Եւրօպա	„	„	„		30 ֆրանկ
Պարսկաստան		„	„		10 րուբլի

ՆՊԱՍՏԻ ՔԱՆԱԿԸ

Մեր ընթերցողները գիտեն, որ մեր երկրի վնասվածներին օգնելու նպատակով Կովկասի Փոխարքան խնդրել էր 2,653,500 րուբլի փոխատուութիւն։

Փոխարքայի դիմումը քննութեան է ենթարկվել Պետական Դումայի մատակարարական մասնաժողովում, որը որոշել է 1,900,000 րուբլի յատկացնել իբրև փոխատուութիւն Անդրկովկասի անբերրիութիւնից վնասված ազգաբնակութեան սերմացուի և ուտելիքի համար։

ՓՈՂՈ՞Վ ԹԷ՞ ՀԱՑՈՎ

Ինչպէ՞ս բաժանել այն նպաստը, որ տալիս է կառավարութիւնը—փողո՞վ թէ՞ հացով։

Դա մի խնդիր է, որ շատով գործնական նշանակութիւն կունենայ մեր իրականութեան մէջ։

Փողո՞վ թէ՞ հացով։ Ո՞րն է աւելի նպատակայարմար, ո՞րն է աւելի ձեռնտու ազգաբնակութեան համար։

Այդ խնդիրը վճռելու համար անհրաժեշտ է ուշադրութեան առնել մեր իրականութեան պայմանները։

Փողով օգնութիւն անելը, անշուշտ, աւելի հեշտ ձև է։ Փողը կը բաժանվի որոշ ցուցակով և կարձանագրվի պաշտօնապէս։ Ապա այդ ցուցակով յետ կը պահանջվի տրված գումարը արտօնեալ ժամանակից յետոյ։

Այդ դէպքում իբրան ազգաբնակութեանը կը մնայ իր ձեռքին ունեցած փողով գնել ուտելու հաց և սերմացու թէ իր շրջանում և թէ աւելի հեռու տեղերում։

Եւ անկասկած, եթէ շրջակայքում կան հացի պաշարներ, այն ժամանակ շատ հեշտ է կարճ միջոցում ապահովել գիւղական ընտանիքը գնած մթերքներով և ազատել նրան սուր կարիքների տանջանքներից։

Իսկ եթէ մօտակայքում չը կան պաշարներ և հեռու տեղերից բերելը չէ կազմակերպված, այն ժամանակ կարող է առաջ գալ մի աննպաստ հանգամանք, այն է, տեղական հացավաճառները, իրանց զգալով մրցութիւնից դուրս, կը բարձրացնեն հացի գները և կը դնեն հաց գնողներին դժուար դրութեան մէջ։

Այսպէս են փողով նպաստ տալու դրական և բացասական կողմերը։

Տեսնենք ինչպէս է օգնութեան միւս ձևը, այսինքն, երբ նպաստը տրվում է հացահատիկով կամ ալիւրով։

Այստեղ կարող են տեղի ունենալ մի քանի դասաւորութիւններ։

Եթէ, օրինակ, կառավարութիւնը կարող լինէր մեծ քանակութեամբ լաւատեսակ մթերքներ բերել Ռուսաստանից և նրանց բաժանել գիւղացիներին աւելի էժան և ձեռնտու գներով, քան կարելի է ձեռք բերել մեր երկրում, այն ժամանակ անտարակոյս գիւղացին այդպիսի նպաստը գերադասելի կը համարէր։ Մանաւանդ որ մթերքների ներմուծումը կազդէր նաև տեղական գների վրա և կը ստիպէր հացավաճառներին ծախել առհասարակ հացը աւելի էժան գներով։

Իսկ եթէ կառավարութեան բերել տուած հացը այնքան էժան չը նստեց, ինչպէս ցանկալի է, և իր որակութեամբ էլ լաւը չը դուրս եկաւ, այն ժամանակ ինչ դրութիւն է ստեղծվում գիւղացու համար։ Միթէ գիւղացին պէտք է իբրև նպաստ ստանայ աւելի թանգ հաց, քան նա կարող էր ձեռք բերել պատրաստ փողով։ Եւ միթէ նրա համար ձեռնտու է այնպիսի նպաստ ստանալը, երբ նա պէտք է վերադարձնի կառավարութեանը աւելի գումար, քան նա ստացել է իրապէս։

Առանց ուշադրութեան չէ կարելի թողնել այստեղ և հետևեալ հանգամանքը։ Երբ գիւղացին ստանում է նպաստ փողով, նա ինքն է դառնում տէր այդ գումարի նպատակայարմար գործադրութեան։ Դիցուք՝ նա ստացել է նպաստ մի 50 րուբլի գումար։ Այդ 50 րուբլով նա կարող է գնել ցորեն, գետնախնձոր, գարի, սիմինդր, զանազան ընդեղէններ և մի կերպ կառավարվել, էժանացնելով իր ապրուստը։ Իսկ երբ 50 րուբլու փոխարէն կը տան նրան 20—25 փութ Ռուսաստանի ցորեն՝ հաշուած 2 ր. 50 կ. կամ 2 րուբլով, այն ժամանակ գիւղացին գուցէ չը կարողանայ գլուխ դուրս բերել իր դժուար կացութիւնից։

Միայն մթերքի աչքի ընկնող էժանութիւնը կարող է հաճելի դարձնել հացահատիկով նպաստը։

Եւ ուրեմն՝ կառավարութիւնը պէտք է չափազանց նպաստաւոր պայմաններով հաց կարողանայ ձեռք բերել, որպէսզի գիւղացին, վերցնելով նրանից հացը, զգայ իրան աւելի ձեռնտու պայմաններում, քան եթէ նա անմիջապէս դիմէր տեղական վաճառողներին։

Կարո՞ղ է արդեօք կառավարութիւնը իրագործել այդպիսի մի խոշոր գործ առանց լուրջ կազմակերպութեան։

Երբ որ ինտենդանտի վարչութիւնը մեծ պաշարներ է պատրաստում, այդ նա կարող է անել, որովհետև նա կազմակերպված մարմին է, որովհետև ունի գործավարներ, շտեմարաններ, գործունէութեան մշակված եղանակներ։

Ներկայ դէպքում չը կայ հաստատ կազմակերպութիւն, որի վրա կարելի լինէր բարձել գործի ծանրութիւնը։

Այդպիսի կազմակերպութիւն պէտք է ստեղծել վարչական և տեղական ներկայացուցիչների գործակցութեամբ։

Ա. Քալանթար

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պետերբուրգ.—Վերջերս մամուլում երևցած տեղեկութիւնները, իբր թէ Ռուսաստանը և թէ Թիւրքիան պատերազմական պատրաստութիւններ են տեսնում, առիթ տուին ենթադրելու, թէ զինված ընդհարում է տեղի ունենալու այդ երկու պետութիւնների միջև։

Մենք լիազօրութիւն ունենք յայտնելու, որ միանգամայն սխալ են այն տեղեկութիւնները, որ տարածվում են ինչպէս Ռուսաստանի առանձին զօրամասերի ծառայութեան վերակոչվելու, այնպէս և դէպի հարաւ զօրախմբեր ուղարկելու մասին։ Սուտ է նաև այն լուրը, թէ Անդրկովկասում մեծ թւով զօրքեր են կենտրոնանում։ Ռուսաստանի կողմից պատերազմական բնոյթ կրող ոչ մի արտակարգ միջոց ձեռք չէ առնվում թիւրքական սահմանագլխում։

Իսկ ինչ վերաբերում է Թիւրքիային, ինչպէս մեզ յայտնի է ամենաարժանահաւատ աղբիւրից, նրա սեփական կամքով նրա կողմից նորերս միայն հրատարակվեց մի պաշտօնական հաղորդագրութիւն, որ արդէն հրատարակված է «Կոր բիւրօ» գործակալութեան միջոցով, թէ անհիմն են մեր սահմանին կից պատերազմական պատրաստութիւնների մասին նրան վերագրվող լուրերը։

Պետերբուրգի Թիւրքաց դեսպանը, իր կառավարութեան յանձնարարութեամբ, յայտնեց ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրին, որ Թիւրքիան միջոցներ ձեռք առաւ սոսկ ապահովելու իր սահմանները Պարսկաստանի կողմից, ուր Թիւրքիային մերձ ընկած տեղերում երևան է գալիս անհանգիստ տրամադրութիւն քիւրդերի մէջ, որ Կովկասին սահմանակից շրջաններում պատերազմական պատրաստութիւններ չեն տեսնվել և որ Թիւրքիան առաջվայ նման ամենաբարեկամական զգացմունքներ է տածում դէպի Ռուսաստանը։

Այսպէս, ուրեմն, Ռուսաստանի և Թիւրքիայի զինված ընդհարման ենթադրութիւնը բաւականաչափ պարզութեամբ հերքվում է թէ մէկի և թէ միւսի բարեկամական մտադրութիւններով և զգացմունքներով, որոնց արտայայտութիւնը միանգամայն որոշ և մէկին է իրերին։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ։ («К.»-ի սեփական թղթ.).—Պետական Դումայի նախագահ Խոմեակովը փետրվարի 7-ին բաղդ ունեցաւ ընդունվել Թագաւոր Կայսրից ունկնդրութեան Ցարսկոէ-Սէլօյում։ Ունկնդրութիւնը տևեց մէկ և կէս ժամ։

Ցարսկոէ-Սէլօյում վերին աստիճանի բարեացակամ են վերաբերվում դէպի Պետական Դուման, հետաքրքրվում են նրա ներքին կեանքի բոլոր մանրամասնութիւններով և ուշի ուշով հետևում են նրա աշխատանքներին։

Գալիք շաբաթ Ցարսկոէ-Սէլօյում ընդունվելու են 250 աջակողմեան և կենտրոնի պատգամաւորներ։

Պետերբուրգ, 9 փետրվարի

«Голосъ Москвы» լրագիրը հաղորդում է, որ շուտով մի շարք բարենորոգումներ են մտադիր մտցնել Կովկասի կառավարութեան մէջ, և որ մօտիկ ապագայում Կովկասում պաշտօն է ստանալու գեներալ Բեննէնկամպֆը։

«Нов. Время»-ն դատ է բացել ֆինլանդական նախկին գեներալ-նահանգապետի դէմ, մեղադրելով նրան զըրպարտութեան մէջ։ Գործը կը քննվի մարտ ամսում։(«Каспій»)

Թէհրան.—Անսֆ-ուդ-Դօվլէի հրաժարականի պատճառով կաբինէտում տեղի ունեցան հետևեալ փոփոխութիւնները. առաջին մինիստր Նիզամ-էս-Սալթանէն համաձայնեց իր վրա ընդունել ներքին գործերի մինիստրի պաշտօնը, Սանի-ուդ-Դօվլէն կը լինի ֆինանսների մինիստր, Մօադ-Իմնուլ-Միւլքը՝ ժողովրդական լուսաւորութեան և հասարակական աշխատանքների մինիստր։

Պետերբուրգ.—Վերջին ժամանակներս տեղեկութիւններ ստացվեցին, որ սօցիալիստ-յեղափոխականների կուսակցութիւնը վճռել է սպանել Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչին, արդարադատութեան մինիստր Շչէգլօվիտօվին և բարձր կառավարական իշխանութեան ներկայացուցիչներից մի քանիսին։ Չարագործութեան գործադրութիւնը յանձնվեց կուսակցութեան «Հիւսիսային շրջանի Թռուցիկ ռազմիկ խմբին»։

Հակողութիւն սահմանելով պարզվեց, որ Թռուցիկ խմբի անդամները շրջագայում և լրտեսում են Նորին Բարձրութեան պալատի և արդարադատութեան մինիստրութեան մօտերը։

Փետրվարի 6-ին նրանցից երեքը դարանամուտ եղան մինիստրութեան դռան մօտ և սպասեցին մինիստր Շչէգլօվիտօվի դուրս ելնելուն։ Սակայն մինիստրը դուրս չեկաւ։

Հետևեալ օրը, փետրվարի 7-ին, Թռուցիկ խմբի անդամները վերստին երևացին նոյն տների առաջ, որով ձեռնարկվեց բոլորին ձերբակալելու։ Մեծ Իշխանի պալատից ոչ հեռու, Իտալիանսկի փողոցում, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց մի անյայտ մարդու, որի շորերի տակ գտնվեց մի մեծ ոյժի ռումբ։ Այս անյայտի հետ ձերբակալվեց նաև մի կին, որ աշխատեց խոյս տալ պահնորդական բաժնի պաշտօնեաներից և կրակեց նրանց վրա մի քանի անգամ բրաունինգ ատրճանակից։ Ապա ձերբակալվեց կրկին մի կին ևս, որ անցուդարձ էր անում արդարադատութեան շինութեան մօտ և մեծ. Կազանսկի փողոցը։ Նրա ձեռնամուշտակում գտնվեց մի ռումբ։ Գօգօլեվսկայա փողոցում և Մարինսկի պալատի անկիւնում ձերբակալվեց դարձեալ մի անյայտ, որ սպասում էր մինիստրի դուրս գալուն։ Գօրօխօվայա փողոցում կրկին մի կին, որ ոստիկանատուն մտնելով բրաունինգից վիրաւորեց մի ոստիկանի։ Վասիլևսկի կղզում ձերբակալվեց մի տղամարդ, որ ձերբակալվելու ժամանակ վիրաւորեց պահնորդական բաժնի երկու պաշտօնեաների։ Նրա բնակարանում գտնվեցին 2 ռումբեր և ոստիկանական զգեստներ։

Ապա ոստիկանութիւնը կրկին ձերբակալեց մի կնոջ և ուսանողի։ Նրանցից մէկի բնակարանում գտնվեցին ոստիկանական զգեստներ և զանազան պայթուցիկ նիւթերի գործիքներ. բացի դրանից, կասկածով ձերբակալվեցին մի քանի ուրիշ անձեր։

Սարսափ Վանի մէջ

Վերջին պօստով ստացված բուլղարհայ թերթերի մէջ տպված է հետևեալ յայտարարութիւնը.

Վանի մահմեդականները, գրգռուած յեղափոխականներու դէմ, սկսած են սպառնալիքներ տեղալ խեղճ հայ ժողովրդին։ Անոնք հետևեալ Թռուցիկն են տարածեր Վասպուրականի մէջ, «Գաղափարի լուսաւորութիւն» վերնագրով։

«Իսլամական արդարութեան օրէնքներու համաձայն մեր կառավարութեան և խնամարկութեան տակ գտնուող ազգ մը, որչափ շարունակէ հնազանդ ապրիլ, նա ստնձգութենէ և ճնշումէ զերծ կը մնայ։ Այս կանոն-օրէնքը յարդ իրագործուած է, ներկայիս և ապագային ալ գործադրելը մեր կրօնական զգացումներու պահանջն է։ Տեղացի հայերը և մանաւանդ դրսեցիները գիտեն թէ այստեղի մահմէդականները երբ նախայարձակ ըլլան, ընդունակ են ամեն կերպ վատութիւններ գործելու։ Հայերու հանդէպ մեր կառավարութեան բռնած արդարասէր ընթացքը տեսնելով, դուրսէ եկող հայ խռովարարները առիթէն օգտուիլ կուզեն և երկչոտ ժողովուրդը վախցնելով ամեն կերպ վատութիւն կը գործեն։ Հայերը կը վախնան անոնցմէ, իսկ մենք կը լռենք։ Արդեօք 96-ի կոտորածները անոնց մաքէն ելա՞ն. չէ որ այդ Թուականի հետևանքները կը մնան տակաւին և իրենք կը կրեն այդ պատիժները։

«Այս եպերելի փախստականները իրենց արարքներուն հանդէպ մեր համբերութիւնն ու ներողամտութիւնը լրբաբար կը չահագործեն։ Այս ժամէն և այս րոպէէն մեծ ու պզտիկ, այր ու կին՝ մեր իւրաքանչիւրն աչքերը տիրող դրութեան վրայ յառած՝ անհամբեր ելքին կըսպասենք։

«Մենք հայերու մասաղ երեխաներուն կարգահատենք թէ ո՛չ՝ անոնց արիւնը հեղելէ պէս թափելը մեր անհեզ սուրին գործն է։

«Այս զզուելի փախստականներու հեռանալը մեր նպատակը կիրագործէ»։

Բարիկա Ջաֆեր Ջէմիէթի
(Յաղթական Փայլակ Խումբ)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈՔՐԻԿ ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

Երևան, 7 փետրվարի

Երևանում մի քանի մարդկանց մէջ միտք յղացաւ կազմել մի փոքրիկ խնայողական ընկերութիւն, որը սկսեց գործել 1904 Թւից՝ հաւաքելով իր չորս կողմը մանր վաճառականներ, գիւղացիներ, արհեստաւորներ և այլն։ Օրէ-օր այդ ընկերութիւնը սկսեց աճել և զօրանալ. ներկայ Թւին իր շրջանառութիւնը հասցրեց 4 միլիոնի, տալով այդ մարդկանց 100,000 րուբլու չափ գումար և զուտ վաստակ ստանալով 13 հազար րուբլի, որ ամեն մի հարիւրին 27% է հասնում, մի չլսված վաստակ բանկային շրջառանութեան. իսկ անդամների թիւը հասցրեց մօտ 600 հոգու։ Տեղական փոխադարձ վարկի վարչութեան քունը խանգարված էր այդ առաջադիմութիւնից և նա միշտ միջոցներ էր որոնում դրա առաջն առնելու և այդ ընկերութեան խոչընդոտ հանդիսանալու։

Չը խօսելով մանր դէպքերի մասին, մենք կանգ կառնենք 1905 Թւի վերջերում հրատարակված օրինակելի կանօնադրութեան վրա, որը կարծես Թէ երկնքից իջաւ և ընկաւ փոխադարձ վարկի վարչութեան ձեռքը։ Նա այդ կանօնադրութեան 13-րդ յօդուածում գտնում է մի կանօն, որը որպէս Թէ արգելում է մի անձնաւորութեան երկու տեղում ևս անդամ լինելու։ Եւ ահա անցեալ տարվայ հոկտեմբերի 8-ին վարչութիւնը դիմում է մինիստրութեանը բացատրելու՝ արդեօք այդ 13-րդ յօդուածի հիման վրա փոխադարձ վարկի անդամները կարո՞ղ են անդամ լինել և յիշեալ մանր առևտրական ընկերութեան Թէ՞ ոչ։ Ի մեծ ուրախութիւն նրանց՝ ստացվում է վարկային դիւանատանից այսպիսի մի բացատրութիւն, որ այդ 13-րդ յօդուածի զօրութիւնը կարելի է յետադարձ կերպով տարածել փոխադարձ վարկի ընկերութեան վրա, գտնելով որ այս բացատրութիւնը ենթադրական է և ոչ մի օրէնք յետադարձ ոյժ չունի և որ այդ օրինակելի կանօնադրու[illegible]ւած է ոչ Թէ որպէս օրէնք, այլ իբրև ձեռնարկ այդպիսի ընկերութիւնները զարգացնելու համար։ Վարչութիւնը անցեալ դեկտեմբեր ամսին կազմում է մի շրջաբերական և ուղարկում ընկերութեան անդամներին այս բովանդակութեամբ. «Որովհետև մինիստրութեան առաջարկութեամբ մի անձնաւորութիւն իրաւունք չունի երկու ընկերութիւններին մասնակցելու, ուստի պէտք է մինչև փետրվարի մէկը գրաւոր կերպով յայտնել Թէ ո՞ր ընկերութեան մէջ են ուզում մնալ նրանք. հակառակ դէպքում փետրվարի 1-ից համարվում են ընկերութիւնից հրաժարված»։ Միևնոյն ժամանակ ամեն մէկին համոզում են Թողնել խնայողական ընկերութիւնը և իրանց մօտ մնալ։

Հարուածը արդէն հարուած էր. մեր հասարակութիւնը զգում է դրամի ոյժը և վարկի փակվիլը. այդ պատճառով էլ նրանք, որոնք օգտվում էին և երկրորդ ընկերութիւնից՝ ընկած էին ծանր դրութեան մէջ, որովհետև նրանք այդ պահանջի հիման վրա պէտք է նորից ընկնէին վաշխառուի ձեռքը իրանց պարտքերը և հաշիւները այդ ընկերութեան հետ վերջացնելու համար, որովհետև երկու ընկերութեան մէջ վարկ ունենալով նրանք կարողանում են մէկից առնել, միւսին տալ և պահպանել իրանց գործը կամ տնտեսութիւնը։

Ահա այս է մեր Երևանի ամենահրատապ հարցը, որը շարժել է բացի անդամների, նոյնիսկ հասարակական կեանքով զբաղվող ժողովրդի հետաքրքրութիւնը։ Հազիւ հազ այդ մարդիկ ազատվել էին վաշխառուների ճիրաններից, այսօր այդ վաշխառուները կրկին ուրուականի պէս կանգնում են նրանց առաջ իրանց ագահութեամբ։ Այդ հարցը շատ կը ծանրարար, նոյնիսկ փոխատու ընկերութեան համար, որովհետև նրանից 2—3 հարիւր անդամներ հեռանալով ինքնըստինքեան հասարակութեան հաւատը կը պակասէր դէպի այդ ընկերութիւնը, և կարող էին իրանց խնայողութիւնները դուրս տանել այնտեղից, գործերը կարող էին կաղել և փակվելու վտանգը անխուսափելի կարող էր լինէր, եթէ նրա վարչութիւնը իսկոյն ձեռք չառնէր միջոցներ այդ շարժումը դադարեցնելու համար։ Նա իսկոյն ժողով է հրաւիրում, որին մասնակցում են շատ օրէնսգէտներ, փաստաբաններ և բանիմաց մարդիկ, ու այդ ժողովին է առաջարկվում վերջին կարգադրութիւնները։ Այդ ժողովը միաձայն գալիս է այն եզրակացութեան, որ վարկային դիւանի բացատրութիւնն անկանօն է, որովհետև օրէնսդրական մարմին չէ, իսկ փոխադարձ վարկի վարչութեան շրջաբերականը ապօ-

րենի է։ Նախ՝ որ նա հիմնված է այդպիսի անկանոն կարգադրութիւնների վրա, բ.) որ ոչ մի օրէնք յետադարձ ույժ չունի և գ) որ վարչութեանը իրաւունք չէ տրված ընկերութիւնից անդամներ դուրս անելու։

Այդ ժողովի որոշումը բաւական ազդեցիկ ույժ ունեցաւ ժողովրդի վրա և շատերը յետ կանգնեցին իրանց դիտաւորութիւնից՝ հրաժարվելու փոխատու խնայողական ընկերութիւնից, բացի մի քանի թերահաւատներից։

Եւ այսպիսով ժողովրդի հաւատը մնաց կապված այդ ընկերութեան հետ։ Այդ ժողովից յետոյ իսկոյն այդ մաքով բողոք է կազմվում փոխադարձ վարկի ընկերութեան խորհրդի անունով՝ թէ այդ ընկերութեան անդամների անունից և թէ ժանր վարկի ընկերութեան վարչութեան կողմից։ Ի պատիւ այդ խորհրդի՝ նա, քննելով այդ բողոքները, գտնում է իրաւացի, դադարեցնում է վարչութեան շրջաբերականի ույժը և ներկայ ամսիս 10-ին հրաւիրելու է արտակարգ ընդհանուր ժողով՝ յիշեալ կարգադրութիւնները քննելու և վարչութեանը պատասխանատուութեան ենթարկելու իր այդ ապօրինի կարգադրութեան համար։ Այժմ սպասում ենք ամսիս 10-ի ժողովին, որի հետեւանքի մասին կը հաղորդենք ընթերցող հասարակութեանը և որը ըստ երևոյթին շատ աղմկալից պէտք է լինի, որովհետև շօշափվելու են կարևոր և չքաւոր ժողովրդի ամենակենսական հարցերը։

Աւելորդ չենք համարում յիշել նաև, որ փոխադարձ վարկի վարչութիւնը երկու տարի առաջ փակեց փոխատու խնայողական ընկերութեան դրամների ընթացիկ հաշիւը իր մօտ, իբրև ցանկանալով սրանով աւելի նեղ տեղը գցել նրան։ Բայց նա դիմացաւ, որովհետև Թիֆլիսի առևտրական բանկի տեղական ճիւղը մեծ պատրաստականութեամբ ընդունեց ընկերութեան ընթացիկ հաշիւը, վճարելով այդ գումարների տոկոսները։

Գ. Աղաջանեան

ԺՈՒՌՆԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԸ

Կիրակի, փետրվ. 10-ին, Թիֆլիսում կայացաւ դրամատիքական ընկ. գրասենեակում տեղական ժուռնալիստների (ռուս, վրացի, հայ) ժողովը, որին ներկայ էին 20 ժուռնալիստներ։

Ժուռնալիստ Կարիբին (Գելեյշվիլի) զեկուցեց, որ 4 ամիս առաջ կայացած ժողովը քննելով այն վէճը, որ ծագել էր մի կողմից ռուս հրապարակախօս Օրէստ Սեօմինի և միւս կողմից «Закавказье» թերթի խմբագիր Գոտուայի միջև, որի վրա առաջինը բարդում էր մի շարք մեղադրանքներ, ընտրել էր մի ժամանաժողով, բաղկացած ա. ա. Կառիտենա, Լ. Նազարեանից և Գիճրկեանից, որին և յանձնել էր քննել և զեկուցագիր ներկայացնել ժողովին, բացի դրանից քննել նաև մի քանի ուրիշ հարցեր, վերաբերեալ ժուռնալիստների ընտանիքի բարքերին։ Այժմ ժամանաժողովը պատրաստել է իր զեկուցումը և խնդրում է լսել, որի համար և առաջարկում է ընտրել ժողովի նախագահ։

Ժողովը նախագահ ընտրեց «Մշակ» լրագրի ներկայացուցիչ պ. Հ. Առաքելեանին։

Ժողովականներից մինը՝ Շեստով, որին ձայնակցեցին և ուրիշները, առաջարկեց նախագահին ամենից առաջ լուծել այն հարցը, թէ որքան իրաւատէր և ձեռնհաս է ներկայ ժողովը լսել ժամանաժողովի զեկուցումը և վճիռ կայացնել, յանուն Թիֆլիսի բոլոր ժուռնալիստների ընտանիքի։ Այդ առաջարկը նրանք պատճառաբանում էին այն հիմունքներով, որ 1) մինչև այսօր պաշտօնապէս գոյութիւն չունի ժուռնալիստների պրոֆէսիոնալ միութիւն, 2) այսօրվայ ժողովին հրաւիրված են պատահական մարդիկ, բոլոր խմբագրութիւններին ծանուցված չէ, մի խմբագրութիւնից եկել են մի-երկու, ուրիշ խմբագրութիւններից՝ 3—4 հոգի, իսկ մի քանի խմբագրութիւններ և ոչ մի ներկայացուցիչ չունեն, 3) ժամանաժողովի դէմ գանգատներ կան, թէ նա ապօրէն պայմանների մէջ է ընտրված, հետևաբար և նրա զեկուցումը նոյնպէս ապօրէն պէտք է համարել։

Մասնաժողովի անդամներից Կարիբի, Լ. Նազարեան պնդում էին, որ ներկայ ժողովը միանգամայն ձեռնհաս է քննելու և լսելու զեկուցումը։ Գոտուա յայտնեց, որ եթէ ժողովը չը լսէ զեկուցումը և իր վճիռը չարձակէ, նա կը հրաժարվի այլևս իր դատը յանձնել ժուռնալիստների միութեան, այլ ինքն իր լրագրի էջերում կը պաշտպանէ իրան։ Կրքերը յուզվեցին, և ժողովը ստացաւ աղմկալից բնաւորութիւն։ Ի վերջոյ նախագահը քուէարկութեան դնելով առաջարկը, յայտնվեց, որ ժողովը բաժանվել է երկու մասի. 6 հոգին ձայն տուին ի նպաստ այն կարծիքի, որ ժողովը ձեռնհաս է, 6 հոգի՝ հակառակ ձայն տուին, իսկ 8 հոգի ձեռնպահ մնացին։

Նախագահը յայտարարեց, որ ներկայ ժողովը հրատարակվում է անձեռնհաս և չունեցող իրաւունք՝ զբաղվելու ժամանաժողովի զեկուցման քննութեամբ։

Ապա ժողովը որոշեց յանձնել նախագահ Հ. Առաքելեանին՝ գումարել առաջիկայում ժուռնալիստների նոր ժողով, հրաւիրելով ամեն մի խմբագրութիւնից երկու ներկայացուցիչ, և պատրաստել մի նախագիծ ժուռնալիստների պրոֆէսիոնալ միութեան կանոնադրութեան։

ԱՐՓԻԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—

(Հեռագրով)

Բագու, 10 փետրվարի

Այսօր հայոց եկեղեցում, բազմաթիւ համակրողների նախաձեռնութեամբ, հոգեհանգիստ կատարվեց հանգուցեալ Արփիար Արփիարեանի համար։ Տաղանդաւոր հրապարակախօսը և հասարակական գործիչը վրդովեցուցիչ և վայրենի յանցանքի զոհ դարձաւ։ Միացնում ենք մեր ձայնը ընդհանուր գայրոյթին։

Լևոն Բաշալեան, Հայկ Տէր-Միքաէլեան, Աստուածատուր Վաչեանց, տիկին Հրաչեայ, դոկտոր Զաքարեան, Միքայէլ Գապաջանեան, Կոստանտին Խատիսեան, Հայկ Գիւլամբէրեան, Եբրուանդ Թաղիադոսեան, Բագրատ Շխեան, Գարեգին Ենգիբարեան, Աւետիս Վաչեան, Նիկողայոս Բարամեան, Անտոն Տէր-Գրիգորեան, Մխիթար Տէր-Անդրէասեան, Մկրտիչ Մանուչարեան, Արտէմ Երեմեանց, Արսէն Բալայեան, Մարիմեան, Գեղամ Կոստանեան, Նիկիտ Իւզբաշեան։

—

Բաթում, 8 փետրվարի

Մեր խորին գայրոյթը և պարսաւանքը Ա. Արփիարեանի՝ Թիւրքահայ մեծ գրողի՝ եղեռնական մահվան հեղինակներին, որոնք լինելով իբր թէ գրչի զաւակներ, գրչին պատասխանում են սրով և գնդակով... Ամենասարը, ամենազզուելի՜ միջոց...

Ահա բարոյական չափը ազատութեան ձգտող ազգի մը ազատութեան սուրբ և վսեմ գործը ղեկավարողների. «Վա՜յ քեզ Քորազին, վա՜յ քեզ Բեթսայիդա, որ քո տէրն մանուկ է»։

12 ստորագրութիւն

ՀԱՅԿԱԿ

(Արփիար Արփիարեան)

—

Սև օրեր էին։ Սասունի կոտորածից յետոյ՝ 1895 թ. լսվում էր, որ այդ կոտորածով չէ բաւականանալու Եւրոպայի արնախում դիպլոմատիան...

Հայոց Հայրիկը Ն.-Նախիջևանում հարկադրված էր կանգ առնելու. թոյլ չէին տալիս ամենայն հայոց վեհափառ կաթողիկոսին իր վեհափառ ցարին տեսակցելու...

Այդ ժամանակն էր՝ մարտ ամսին, որ ես անցայ Ն.-Նախիջևանով Պետերբուրգ և ապա Եւրոպա՝ Վիէննա, Պարիզ, Լօնդօն, Կ. Պոլիս։

Հայոց Հայրիկի օրհնութիւնը Ն.-Նախիջևանում առնելով, Պետերբուրգ եկայ իբրև իսկական վիճակի հետ ծանօթանալու, ապա մեկնեցի Վիէննա։

Հայազն դիպլօմատ, հայրենասէր Նարիման-խանը՝ պարսից Վիէննայի դեսպանը և ամբողջ պետութիւնների դեսպանների պաբագլուխը յուզված էր։ Սրա ամուսինը՝ Փօղոս-բէյ Տատեանի դուստրը և իր երկու աղջկերքը լսելով ինձանից հայրենիքի ծանր վիճակը՝ կրակ էին կտրել...

Զգեստաւորեցին իրանց հօրը, ժապաւէններն ու աստղերը, արիգները ցցրին կուրծքն ու թիկունքը յաղթանդամ հայազն դեսպանին, և նա արտասուքի հեղեղը երեսին գնաց Լօբանովին, որ այդ օրերը կարծեմ պիտի մեկնէր Պետերբուրգ։

Հայազն դիպլօմատի երկրորդ դուստրը՝ իշխանադուհի Աննա (Armena) իր հիասքանչ գրչով թէ դիպլօմատային շրջաններ արաւ և թէ Եւրոպայի լրագիրներում պատշաճ կոչեր տպագրեց։

Հայոց Հայրիկին թոյլատրվեց կայսրի հետ տեսակցվել։

Մենք գնացինք Ալպերի մէջ՝ Բայերբախ լեռնօրէն խորհելու։

Հայազն դիպլօմատ Նարիման-խան ինձ նորից-նորից ներշնչեց այն գաղափարը՝ որ ռուսահայերը պիտի մնան միշտ հաւատարիմ հպատակներ Ռուսաստանին և հաւատան, որ, շուտ թէ ուշ, երբ Ռուսաստանը սթափվի, գիտակցէ, հայն ու Հայաստանն էլ նրանից անբաժան ձեռք կը բերեն անզօրրութիւն։

Ապա բարւոք համարվեց տեսակցվել և Նուբար-փաշայի ու Մելքոմ-խանի հետ։ Վերջինս այլ տեսակէտ ունէր. սա խորհուրդ էր տալիս Մաքուի խանութիւնը գնել ամբողջովին և այստեղ անկախ մի ազատ հող ունենալ։

Նուբար-փաշան, որին յանձնեցի հայոց Հայրիկի խրոխտ կոնդակը, յոտնկայս լսելով, ձեռիցս առաւ համբուրեց, մխ քաշեց և ասաց.

— Հայաստան այժմ դրախտ կը լինէր, անդորր և բարգաւաճ, եթէ իմ առաջարկած՝ Լիբանանի ծրագիրը ընդունվէր։ Ներսէս պատրիարք շրջահայեաց չը գտնվեց հայլն հայլին։

Լօնդօնում անգլիական պարլամենտի դուռը բախեցի և Ստեֆենսօնից խնդրեցի «անգլօ-հայկական» միութեան մասին տեղեկութիւններ։

Խաբուսիկ յոյսեր, խախուտ նեցուկներ...

Պարիզում «Figaro»-ի խմբագրապետ դ'Րօդէն մինչև սանդուղքներն ինձ սիրալիր ճանապարհեց, իր լուսանկարը գրաւական տալով։ «Temps»-ի խմբագիրներն այնքան քաջութիւն ունեցան, որ ասացին.

— «Հոգիներս յօժար է, իսկ մարմիններս տկար»։ Մենք բնչպէս պարսաւենք սուլթանին, երբ մեր խոշոր աքցիօնատէրերից մէկն է նա։

Տ. Աղան Ժուլիէտ գրկախառնվեց ինձ հետ, համբոյրներ դրօշմեց ճակատիս, սակայն՝

— Քանի Էլզաս-Լօրէնը գերի է, մենք Ռուսաստանին ասող չենք, թէ յօնքդ աչքիդ վերին է...

Վերջապէս Կ. Պոլիս հասայ. արդէն օգոստոս ամիսն էր։

Պատրիարքը՝ անվեհեր սրբազան Իզմիրլեանն էր. լսեցի և սրան և հակառակ տեսակէտ ունեցող, երբեմն իմ ուսուցիչ, ազգընտիր կաթողիկոս Մելքիսեդեկ արքեպիսկոպոս Մուրադեանին։

Շատ մօտ ծանօթացայ և Մուշի առաջնորդ Ներսէս ծ. վ. Ղարախանեանի, Երզրումի առաջնորդ սրբազան Շիշմանեան արքեպիսկոպոսի հետ։

Այդ ժամանակն էր, որ համարեա ամեն օր ու երեկոյ, գիշեր տեսնվում էի և Արփիարի հետ, որն ինձ օտար չէր, մեր Հայկակն էր և այդպէս էլ նրան միշտ կանչում էի։

Ս.-Ստեֆանօ, ուր հայոց 16-րդ յօդուածն է գրվել, ինձ համար օտար վայր չէր. իշխան Տատեաննների ապարանքն է՝ այստեղից են գնացել հարսնութեան Նարիման խանին, Մելքոմ խանին, Նուբար փաշայենց, մեր Թիֆլիսի իշխան Բէհբութեանին, բայց այնտեղ մնալ անյարմար էր, հեռու էր կենտրոնից։

Սակայն ո՞վ է Հայկակ, որի հետ ամեն օր փափագում էի տեսնվել։

Հայկակը Թիւրքահայերի ռուսահայի հետ շաղկապող ամենամօտ օղակն էր «Մշակի» միջոցով։

Ռուսահայերիս մէջ «Մշակի» միջոցով հայկական հարցի ծաւալ ստացվելու խրթանններից հզօրագոյնը Հայկակի ուշադրաւ, շրջահայեաց, իմաստալից և փաստալի թարմ թղթակցութիւններն են եղել։

Հայկակ անզուգական թղթակից էր հայերիս մէջ և անշուշտ ցանկալի ու պատուաբեր եւրոպական որ թերթի համար էլ կամենաք։

Դեռ երկրորդական նշանակութիւն եմ տալիս նրան, Արփիար Արփիարեանին, իբրև հրապարակախօսի, ժառնագրի։

Ես վերցնում եմ իբրև «Մշակի» թղթակից Հայկակի, որի ծառայութիւնը բեղմնաւոր է։

Տարիներ առաջ սա ամբաստանվեց թէ սուլթանից և թէ մի որոշ խումբ հայերից։ Բանտ նստեց, բացատրութիւններ տուաւ, վերջ ի վերջոյ հարկադրվեց հեռանալ՝ օտար երկնքի տակ շարունակելու իր սպասաւորութիւնը։

Բայց փոխելով երկիրը, բնական է, նա չէր կարող փոխել իր ընդգծած գործելակերպը, թէկուզ լինէր այժմս ազատ երկրում։

Հրապարակախօսից պահանջվում է աւելի տակտ, համբերութիւն, սառնասրտութիւն, քան պատերազմի դաշտում ճակատ առ ճակատ թշնամու դէմ կանգնած զօրապետից։ Իմանալ ժամանակին արշաւել, ժամանակին յետ նահանջել, յարձակվել, թէ ոլոր-մոլոր կեռմաններով խոյս տալ՝—այդ բոլորն հրապարակախօսը, այն էլ թերթի քաղաքական մասի լրագրողը, պէտք է ոչ պակաս վարժ իմանայ իր երկրի քաղաքականութիւնը վարող պետական ղեկավարներից։

Արդ, կարծեմ էք ասել, որ Հայկակ անզգուշ թղթակից, անշրջահայեաց թղթակից է եղել։

Ի հարկէ, ո՛չ։

Ուրեմն Հայկակ իբրև թղթակից մեծ երախտիք ունի մեզ վրա, նա բարեխիղճ է եղել միշտ և իր սատանձնածին տեղեակ։

Այժմս վերցնենք Արփիար Արփիարեանին իբրև մի կուսակցութեան պարագլուխ։

Հակառակորդները նրան սպանել են. ինչու։

Որովհետև նա հակառակ գործելակերպ է եղել ընդունած։

Այժմս մի հարց. հակառակ կերպով մտածողին պէ՞տք է սպանել։

Ուրեմն էլ ինչու ենք մեղադրում սուլթանին, Լօբանովին, որ նրանք հայերին կոտորում են...

Դաշոյնն ու ատրճանակը շատ թոյլ զէնքեր են մարդ-գաղափարն սպանելու համար։ Դաշոյնով, ատրճանակով չը պէտք է ժտենալ գրով, մաքով մարտնչողին։

Ներկայ հանգամանքում նահատակված է մի անզուգական թղթակից, լրագրող, որի անունը սերտ կապված է ռուսահայերիս լրագրութեան հետ և պատկանում է մեր՝ լրագրողներիս ընտանիքին։ Ուստի անյետաձգելի պարտք կայ մեզ վրա ժողովվելու և ամենայն մանրամասնութեամբ քննելու Հայկակի գործած յանցանքը և ըստ այնմ մեր որոշումն անելու։

Այսու հրաւիրում եմ քաղաքումս գտնվող մեր պաշտօնակիցներին (լրագրողներին, հրապարակախօսներին և ժառնագիրներին), անխտիր բոլոր կուսակցութիւններին պատկանող, շնորհ բերել «Աղբիւր-Տարազի» խմբագրութեան կից Մամուլի Բիւրօն, Հայկակի շուրջը գրոյցին մասնակցելու ու ձեւակերպելու հարց ու որոշում՝ 1) ինչ անուն տալ գաղափ.- քաղաք.-սկզբունքային ներհակութիւնների պատճառով սպանութիւններին, 2) արդեօք հնարաւոր չէ՞ լինի ապահովել լրագրողի անձի անձեռնմխելիութիւնը, որ կուսակցութեան էլ նա պատկանելիս լինի, 3) անհրաժեշտ չէ՞ որ յանցանքի մէջ մեղադրվող լրագրողը ընկերական, հրապարակական դատարանի ենթարկվի և նրա որոշման համեմատ տուժէ ու քաւէ իր յանցանքը։

Անգամ միջազգային մամուլի դաշնակցութեան՝

Տ. Նազարեան

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Կիրակի օրը, փետրվարի 10-ին, Թիֆլիսի արտիստական ընկերութեան դահլիճում կայացաւ «Հայուհեաց որբախնամ ընկերութեան» երեկոյթը, որը բաղկացած էր գրական-երաժշտական բաժնից և պարահանդէսից։ Երեկոյթի կազմակերպողները աշխատել էին դարձնել նրան հետաքրքրական։

Գրական-երաժշ. բաժնում աչքի ընկան իրանց երգերով տ. տ. Սպենդիարեան, Նաւասարդեան, ջութակի նուագով՝ Մերէնբլիւմ, ոտանաւորներով՝ պ. պ. Արմէնեան, Բաֆանեկեան, որոնք արժանացան բուռն ծափահարութիւնների։ Եկամուտը դեռ ոբոշակի յայտնի չէ։

——

«Տրիլբի» պիէսի մէջ Արտիստական թատրոնում հանդէս եկան կիրակի, փետրվարի 10-ին, տ. Նավօրսկայա և Շորշտէյն։ Նրանք տալիս են տիպերի որոշ մըշակում, հոգեբանական ուսումնասիրութիւն և ինքնատիպ ըմբռնողութիւն։ Հանդիսականները մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւում էին խաղին և բուռն ծափահարում։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՆԳԼՕ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

—

Լօնդօն, 10 փետրվարի

Անգլիական ժողովրդին ազատականութեան վրայ դրած բոլոր թրթռուն երազներն ու յոյսերը սկսած են մի առ մի փըշրիլ։ Կուսակցութիւն մը որ տեղի կուտայ ներքին անհամաձայնութեանց, իր օրերը համրուած են և իր ճակատագիրը նախասահմանուած։ Այս ճշմարտութիւնը երևան եկաւ պահպանողականութեան վերաբերմամբ 2—3 տարի առաջ՝ երբ սա պաշտօնազուրկ եղաւ ժողովրդային ջախջախիչ մեծամասնութիւնով մը։ Միևնոյն վախճանը արդէն կը սպասէ ազատականներուն, թէև ասոնք, բաղդատաբար, դեռ շատ կարճ շըրջան մը ունեցան պաշտօնավարութեան, եթէ չգիտնան առիթէն օգտուիլ և իրենց տուած յորդառատ խոստումները գործադրել գէթ մասամբ։

Պահպանողական կուսակցութեան փաստերն ու հակասութիւնները որքան ալ անոյժ ազատականութեան դէմ մը հասցնելու, ցաւալի կէտը այն է թէ ազատական առաջնորդներ իրենք՝ իրենց ուղղութեան և սկզբունքներուն անվայել այնպիսի գործեր կատարեցին, որ օրէ օր դժգոհներու թիւը կը բազմանայ շարքերուն մէջ, նոյն պարլամենտի մէջ կը մերժեն իրենց լիդըրներուն խօսքով շարժիլ և կառավարութեան գործերը կը քննադատեն հրապարակաւ։ Ասոնք չափազանց յոռի նշաններ են ոևէ կուսակցութեան համար, որմէ մեծամեծ ակընկալութիւններ ունէր ժողովրդին զգացուն դասը։

Այս, անշուշտ, առաւելաբար կը պարտին իրենց ներքին ռէֆորմներու համար տրուած խոստմանց անիրագործելի մնալուն, որով ժողովուրդը յուսախաբ եղաւ շուտով։ Բայց խնդրին այդ մասը անհետաքրքրական ըլլալով հայ ընթերցողին, կանգնիմ արտաքին քաղաքականութեան, որ աւելի ծանօթ է և որու մենիսարն է սըր Էդուարդ Գրէյ՝ ներկայ դահլիճին միակ մինիստրը, որ ամենէ աւելի սիրուած և գովաբանուած է պահպանողական ու յետադէմ մամուլէն՝ իբրև կայսրութեան շահերուն նախանձախնդիր imperialist մը և ոչ թէ իր միւս պաշտօնակիցներուն նման «երկրին շահերը դաւաճանող»։ Եւ յիրաւի, Էդուարդ Գրէյի ռէկորդը որպէս արտաքին գործերու ազատական մինիստր՝ ամենէ յետադէմ մինիստրի համբաւն իսկ նսեմացուց, չյիշելով դեռ ևս Ռօզբըրի այլ «ազատական» արտաքերութիւնները։ Կանտեսենք իր չոր ու անշուք պատասխանը բալքանեան քօմիթէին անցեալ տարուայ յուլիսին՝ թէ Անգլիան իր կրցածը ըրած է Մակեդոնիոյ համար և աւելին չի կրնար մինչև որ միւսներ չհամաձայնին, քանի որ ամեն խնդրէ վեր է իր իսկական շահերը։ Զանց կընենք յիշել միևնոյն պատասխանը այլ համանման պատգամաւորութեանց դեռ շատ վերջերս, որ պահպանողական յետադէմներէն հիացումի ճիչեր խլեց և զարմանքով տեսան թէ ինչպէս կըլլայ որ այդպիսի ջերմեռանդ հայրենասէր մը ազատականներու նման դաւաճաններու շարքերուն մէջ կը գտնուի։ Այդ նոյն հարցը այժմ կըզբաղեցնէ նաև ազատականներուն միտքը։

Սակայն մոռնանք Մակեդոնիա, Հայաստան, Կօնգօ և այլ կողմնակի երկիրներ և դառնանք խնդրոյ՝ որ անմիջական կապակցութիւն ունին իրենց ժողովրդին ու երկրին հետ։ — Օրթոտօքս ազատականները սարսափահար ըսող առաջին արտաքին գործը եղաւ եգիպտական Դէնշավայի հարցը, ուր այս ազատական մինիստրին հովանաւորութեան ներքև 22 բնիկներ գանակոծուեցան հրապարակաւ, իրենց ընտանեաց բանի ներկայութեան, և մի քանին ալ դատապարտուեցան տաժանակիր բանտի։ Եւ այս բոլորը ինչու. որովհետև անգլիացի սպայի մը հաճոյքը կատարել ուզած չէին։ Պարլամենտի մէջ զանազան, նոյն ազատական, անդամներէ տրուած հարցեր, միանալով մամուլի սնոտի և գիտակից մասի քննադատման, դեռ անցեալները Գրէյ աւելի «հաճոյքով» թէ յիշեալները ազատ արձակուած են։ Ստիպումը զօրեղ էր։ Ազատականութեան վրայ բերուած սոյն արատը կարծես բաւական չէր, և ահա հասաւ անգլօ-ռուսական համաձայնութիւնը, որու մասին կուզեմ մասնաւորապէս գրել այս անգամ։ Ո՞վ էր ամենէ աւելի ներբողներ երգողը այս համաձայնութեան համար. առհասարակ յետադէմ մամուլը և ազատականութեան այն վարձկան մասը, որ պարտաւոր է դրուատել, ինչու որ կատարողը իր կուսակցութիւնն է։ Եթէ կուզէք իմանալ ժողովրդին զգացումը —ազատական համոզմունք՝ իբրև արդիւնք իր ազատական սկզբունքներուն և պահպանողական մասին՝ իբրև արդիւնք իր մինչև ծուծը անցած ատելութեան դէպի ամեն ինչ որ ռուսական է (ռուս րէժիմին Տրանսվաալի խնդրին առթիւ բռնած ընթացքը մոռցուած չէ տակաւին)—այդ անգլօ-ռուս համաձայնութեան վերաբերմամբ, բառ մը միայն կը բացատրէ բոլորը—զզուանք։

Ինչու ուրեմն կայացաւ, պիտի հարցուի։ Խնդիրը շատ պարզ է։ Անցեալ տարուայ օգոստոսի սկիզբները, երբ պարլամենտը կը փակուէր, անգլօ-ռուս համաձայնութեան նշոյլն իսկ չկար։ Ցիշեալ ամսոյ 31-ին կայացումը յայտարարուեցաւ և յաջորդի 25-ին համաձայնութեան պայմանները դրուեցան հասարակութեան առաջ։ Բայց ինչ օգուտ։ Խնդիրը արդէն fait accompli մըն էր և կը մնար ընդունիլ։ Շատ-շատ կարելի էր թղթի վրայ վիճիլ։ Պարլամենտը կը բացուէր 6 ամիս վերջ և եղած բոլոր դիտողութիւնները ոչինչի կը յանգէին։ Որովհետև հոս արտաքին գործոց մինիստրը լիուլի իրաւունք ունի, առանց ժողովրդի ներկայացուցիչներուն դիմելու, այսպիսի ծանր գործեր կատարել, այդ պատճառով այս իրաւունքը այս անգամ գործադրուեցաւ համանման ճարպիկ եղանակով մը՝ որովհետև պարզ ճշմարտութիւն մըն է, որ նախ քան կայացումը եթէ պարլամենտի մէջ յիշատակուէր, շատ խնդիրներ պիտի յարուցանէր և կառավարութիւնը իր պարտութեան վրայ տարակոյս չունէր։ Ահա թէ ինչպիսի ընթացքով մը կայացաւ այս ամօթաբեր համաձայնութիւնը երկու գաղափարներով հակընդդէմ երկիրներու միջև։

Ներկայ նիստի բացման գահաճառին մէջ անշուշտ գոհունակութիւն կը յայտնուէր այդ մասին և երբ անցեալ օր խնդիրը լորդերու ժողովին առջև դրուեցաւ, յետադէմ լորդեր իրենք իրենց մէջ կռուիլ սկսան, որովհետև ոմանք տհաճութիւն կը յայտնէին։ Լորդ Քըրզըն, Հնդկաստանի նախկին փոխարքան, որ հարցապնդումը սկսաւ, հաճոյքը յայտնեց առոր կայացման համար, որ ներկայ կառավարութեան մեծագոյն գործերէն մէկը պիտի հանդիսանար ի նպաստ կայսերական շահերուն, բայց պայմաններէն գոհ չէր։ Ազատականներ չափէն աւելի զիջումներ ըրած էին։ Կըսուէր թէ ասիկա լոկ «առևտրական գործառնութիւն» մըն է երկու պետութեանց միջև։ Այդ կընդունէր սիրով, սակայն շատ անհաւասար պայմաններով եղած գործառնութիւն մը, որու լաւագոյն շահը Ռուսաստանին էր տրուած։

Խնդիր մը, որ լորդերու ժողովին մէջ այսքան սիրալիր ընդունելութիւն կը գտնէ, շատոնով կարելի է կռահել թէ ատոր էութիւնը այնքան ալ հաճելի չէ, նամանաւանդ երբ լորդերէն մէկը կը գոչէ, թէ ինք բացարձակապէս մէկ կողմ կը նետէ այն կարծիքը, որ Մեծն-Բրիտանիոյ նման երկրի մը համաձայնութեան գալը Ռուսաստանի հետ՝ վերջինոյն ժողովրդային շահերուն կը վնասէ և անոնց սահմանադրական պայքարին խոչընդոտ կը հանդիսանայ... Ո՞ր լորդին հոգը այդ...

Բայց եթէ 70—80-ական թուականներու պաշտօնական մարդասէր ազատականութիւնը մեռած է, որ Գլադստոնի նման մարդիկ ստեղծեց, դեռ կան ժողովրդին մէջ անպիսիներ, որոնք կը զգան իրենց ընթացքին անպատուաբերութիւնը, և Դէնշավայի խնդրին նման հանգիստ չպիտի թողուն արտաքին գործոց մինիստրը,—որքան ալ արդէն ուշ ըլլայ,—մինչև զղջալ տան իրեն։ Այժմէն բողոքի ձայներ սկսած են և ուրախալի է տեսնել որ ազատական ձգտումներ ունեցող ամսագիր մը—«Westminster Review»—շատ կծու յօդուած մը կը պարունակէ իր վերջին փետրվարի համարին մէջ՝ այս անխորհուրդ արարքները պարսաւող։

Գրելով անգլօ-ռուս համաձայնութեան վրայ, ահա թէ ինչ «պարկանութեան» հետ ենք կայացուցած համաձայնութիւններս, կըսէ և կաւելցնէ հետևեալ հատուածը, առնուած «Յեղափոխութիւնը Բալթեան նահանգաց մէջ» նոր լոյս ընծայուած գրքէն։ —«Լիվոնիական փոքրիկ Ֆէլլին գիւղ մը, բարոն ֆոն Սիվէրս, հողատէր մը և տեղա-

ԹՈՒՐՔԱՀԱՅ ՍՈՎԵԱԼՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք.—1) Բազդէլնի կայարանից, Գէորգ Գրիգորեան Մատոյեանից—15 րուբլի, 2) Նօվօ-Ուրգենչից (Խիվայի խանութիւն), Մ. Գիւլնազարեանցի և Ա. Տէր-Մաթէոսեանի միջոցով, Ալէքսան Սաֆարեանցի տանը կնունքի ժամանակ հաւաքած—40 ր. 70 կ. (նուիրել են—Ա. Սաֆարեան՝ 10 ր., Հ. Յարութիւնեան, Ա. Սաֆարեան, տ. Աստղիկ Յարութիւնեան, 3-ական ր., տիկին Ն. Սաֆարեան՝ 5 ր., Լ. Սարգսեան, Ա. Գէորգեան՝ 2-ական ր., Ա. Յարութիւնեան, Մ. Ադամեան, Բ. Եախշեան, Յ. Սաֆարեան, Ա. Տէր-Մաթէոսեան, Գ. Յովհաննէսեան, տիկին Ն. Սաֆարեան, տ. Օվս. Սարգսեան, տ. Հ. Յովհաննէսեան և տ. Ս. Եախշեան՝ 1-ական ր., Յ. Մաիրով, Ա. Յարութիւնեան, Թ. Տէր-Յարութիւնեան՝ 50-ական կօպէկ, Վ. Սարգսեան՝ 55 կ., Ն. Յարութիւնեան՝ 40 կ. և Թ. Առուշանեան՝ 25 կ.), 3) Մանգլիսից, Արտաշէս Նիկողոսեանից—5 ր., 4) Շիրվանից (Պարսկաստան), տեղական հայ գաղութի մէջ հանգանակած, փոխարէն Ջրօրհնեաց տօնի խնճոյքի, Ալէքսան Ղորղանեանի միջոցով, 510 ղռան կամ 102 րուբլի (նուիրել են—Ա. Ղորղանեան, ընկ. Բուրդչեան, Բ. Դաւթեան, Ժ. Գասպարեան, Ա. Յարութիւնեան, եղբ. Ջանիեանք, Զ. Տէր-Առաքելեան, Գ. Դաւթեան, Բ. Մելքումեան, Զ. Հայրումեան, Բ. Յովսէփեան և Բ. Դաւթեան՝ 40-ական ղռան, Լ. Յովհաննէսեան՝ 30 ղռան)։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Պետերբուրգից Թիֆլիս վերադարձաւ Փոխարքայի զինուորական մասի օգնական Շատիլօվը։

— Կովկասի հայոց բարեգործական ընկերութեան նոր խորհրդի առաջին նիստը կայացաւ շաբաթ օրը, ամսիս 9-ին, և կատարվեց պաշտօնական անձանց ընտրութիւն։ Ընտրվեց նախագահ խորհրդի Ս. Յարութիւնեան, փոխ-նախագահ Յ. Սպենդիարեան, գանձապահ Ա. Սարուխանեան և քարտուղար Ա. Պօպօվեանց։ Խորհրդի անունով շարունակ ստացվում են Կովկասի զանազան հայկական վայրերից յայտարարութիւններ, որ թոյլ տրվի ճիւղեր բանալ. ի միջի այլոց այդպիսի յայտարարութիւն ստացել է Սուխումի շրջանի Գուդաուտից, Տուապսէից։ Ընկերութեան գրադարանը, ինչպէս լսում ենք, հարստանալու է մի նոր և մեծ նուիրատւութիւնով։ Պ. Արտաշէս Էնֆիաճեանցը խոստացել է նուիրել իր հանգուցեալ հօրից՝ Համբարձում Էնֆիաճեանից ժառանգութիւն ստացած հայկական գրադարանը, որը բաղկացած է մօտ 1000 հատորից։

— Հայերի հանրակրթական դասընթացքները 1-ին սեմեստրում զուտ արդիւնք են ստացել 441 րուբլի, որպիսի գումարով վճռված է ձեռք բերել մոգական լապտեր, աշխարհագրական և պատմական քարտէզներ և այլ ուսումնարանական պարագաներ։

— Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը յայտնել է էլեքտրաքարշի ընկերութեան, որ վարչութիւնը տուգանքի է ենթարկել ընկերութեանը՝ գիշերները կայարանի մօտ վագօններ չը պահելու համար, այլև մերժում է ընկերութեան խնդիրը՝ որ էլեքտրաքարշը գործի առ. ժամը $6^1/_2$-ից մինչև երեկ. ժամը $10^1/_2$-ը. իսկ ամառը երթևեկութիւնը ինքնըստինքեան կըսկսվի առ. ժամը $6^1/_2$-ից։

— Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեն.-նահանգապետի կարգադրութեամբ Թիֆլիսեցի Նիկօլայ Մուխրանսկի, Սագարեջօ գիւղի բնակիչ Գրիգոր Տէր-Գաբրիէլեան, գիւղացի Թինեէս Կուրբանիձէ և Գօրու գաւառի Կատիսքէվի գիւղացի Սիմէօն Մայսուրաձէ ոստիկանական հսկողութեան տակ աքսորվում են՝ Մուխրանսկին և Տէր-Գաբրիէլեանը Սիբիրի խուլ անկիւնները 5 տարով, իսկ Կուրբանիձէն՝ և Մայսուրաձէն Օրէնբուրգի նահանգը, նոյնպէս 5 տարով։

— Կովկասի Փոխարքան կարգադրել էր, որ զօրամասերի բնակարանների համար քաղաքից ստացվող նպաստը յանձնվի ինտենդանտական վարչութեան, խնդրելով տեղեկացնել թէրքան նպաստ է ստացել վարչութիւնը, ինչքան է ծախսված և որքան է մնում անձեռնմխելի գումար։ Նաև ուղարկել բոլոր պահանջագրերը, որոնցով փող է վճարված զօրքերի բնակարանների համար քաղաքի հաշւից, որովհետև այդ թղթերը հարկաւոր են քաղաքային վարչութեան ստուգելու համար։

— Ինչպէս հաղորդում է «Кавказъ» լրագիրը, Եկատերինբուրգի նահանգական դատարանի նախագահ բարօն Մեդէմը նշանակված է Թիֆլիսի դատաստանական պալատի դեպարտամենտի նախագահ։

— Փետրվարի 9-ին անդրկովկասեան երկաթուղագծի մօտերը, Նադիրօվի տանը, Ախալսօփելի գիւղի բնակիչ Ա. Մզարէուլիի բնակարանում ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց։ Խուզարկութեան ժամանակ ձերբակալվում են առանց անցաթղթի ապրող Պաւել Գ. Պշավիշվիլին (նա ինքը Ապցխաուրի) և Լադօ Իօս. Պէյկրիշվիլին, որոնք մեղադրվում են բանաստեղծ իշխան Իլիա Ճավճավաձէի սպանութեան մէջ։ Ապա Ցերկօֆիի փողոցում, նոյն յանցանքին մասնակցելու մէջ մեղադրվելով, ձերբակալվել են Սագուրամօ գիւղի բնակիչ Ֆիլիպ Մաղմանաշվիլին, որ դատապարտված է հինգամեայ բանտարկութեան և Բագրատ Օհանօվ, որ փախել է Արխանգէլի նահանգից, ուր աքսորված էր 5 տարով։ Բոլոր ձերբակալվածները պահվում են Գօրու բանտում։

— Քարվանսարատէր Աննա Էնֆիաճեանցը Թիֆլիսի ժամ. գեն.-նահանգապետից ենթարկվել է 500 րուբլի տուգանքի. քարվանսարայի դռնապաններ՝ Ստեփանեանը և Պետրոսեանը աքսորված են Թիֆլիսի գեներալ-նահանգապետութեան սահմաններից։

— Զէնք կրելու կանոնները խախտելու համար Ջանգանեանը և Գ. Սահակեանը գեն.-նահանգապետի կարգադրութեամբ ենթարկվել են 2 ամսով բանտարկութեան։

— Համաձայն բժշկական վարչութեան նոր կարգադրութեան, հայոց հոգևոր թեմական դպրոցների աւարտածներին այլ ևս չեն ընդունելու ատամնաբուժական դպրոցները։

— Թիֆլիսի նահանգապետի կարգադրութեամբ մի յատուկ մասնաժողով է կազմված՝ քաղաքի սապնագործարանները դիտելու համար։

— Թիֆլիսի այգեգործական դպրոցի պարտքը հասնում է 5500 րուբլու։ Գիւղատնտեսական ընկերութեան խորհուրդը որոշել է միջնորդել՝ թոյլատրել վաճառելու դպրոցի բակը և նրան կից գտնվող այգին (7 դեսեատինից աւելի)։ Մտադրութիւն կայ դպրոցը տեղափոխել Թիֆլիսի նահանգի գիւղերից մէկն ու մէկը։

— Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը ձեռնարկել է կրճատելու Աւճալի ջրանցքի ծառայողների թիւը։ Արձակված ծառայողները ընդունվելու են դռնապանների պաշտօններում, այն էլ երբ ազատ տեղեր լինեն։

— Թիֆլիսի քաղաքագլուխը դիմել է Թիֆլիսի ոստիկանապետին խնդրելով ստիպել խմիչքեղէնների և պանդոկային հաստատութիւնների տէրերին, որ պատենտ չունեցողները շտապեն ձեռք բերել այդպիսին։

— Փետրվարի լոյս 9-ի գիշերը Թիֆլիսում, Վօեննի փողոցում, № 13 տանը, Եավօրսկու թատրօնի դերասանուհի Տատիանա Բօգդանօվան ատրճանակով ինքնասպանութիւն գործեց։ Հանգուցեալը Երևանեան գնդի օֆիցէր Շիդլևսկու անունով 4 նամակ է թողել, որոնցով խնդրում է իր մահվան համար ոչ ոքի չը մեղադրել։ Բօգդանօվայի դիակը ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը։

— Թիֆլիսում, Արղուտինսկայա փողոցում № 13 տանը ապրող Ալ. Բարամօվի վրա փետրվարի 9-ին, գիշերվայ ժամը 1-ին, յարձակվում են 8 զինված չարագործներ և մահվան սպառնալիքով խլում են 70 րուբլու արժողութեամբ արծաթէ գօտին, արծաթէ ժամացոյցը, գլխարկը և 10 ր. կանխիկ փող։ Կողոպտիչները եղել են Ռուբէն անունով մէկի տանը, խնջոյքին, ուր եղել է նաև յիշեալ Բարամօվը։ Ոստիկանութիւնը այդ գործի առիթով ձերբակալել է 6 հոգու։

— Փետրվարի 10-ին, առաւօտեան ժամը 7-ին, 8 զինված չարագործներ, Գօրիսկայա և Ելիզավետինսկայա փողոցների անկիւնում, մտնում են Սերոբ Տօկմանեանցի փուռը։ Տօկմանեանցը, աղմուկ լսելով, 2 անգամ ատրճանակով կրակում է անհետևանք։ Չարագործները, կրակելով ատրճանակներից, կոտրում են դուռը և, մտնելով փուռը, Տօկմանեանցին ստիպում են յանձնել 2 ատրճանակները և 100 րուբլի փող, որից յետոյ թողնում անյայտանում են։

— ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Փետր. 6-ին տեղիս հայոց գիմնազիայի ուսուցչական և ծնողական ներկայացուցիչների միացեալ ժողովն ուսումնարանի համար ատամնաբոյժ ընտրեց Մ. Մարգարեանին։ Այդ պաշտօնն ստանձնելու համար խնդիրք էին ներկայացրել, բացի Մ. Մարգարեանից, և՛ ուրիշ երեք հոգի»։

— ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Մշակի» 31-րդ համարի «Վերջին տեղեկութիւններ» բաժնում Երևանից հաղորդված այն լուրը, թէ քաղաքումս՝ մի գաղանի բնակարանում՝ ոստիկանութիւնը խուզարկել է և գտել շատ զէնքեր, պայթուցիկ նիւթեր և վարչութիւնների պաշտօնական զգեստներ, սխալ է»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Փետրվարի 10-ին, երեկոյեան մօտ ժամը 4-ին, Ցիցիանօվսկի փողոցում գտնվող Իլիկօ Բրեգվաձէի գինետանը Նիկ. Ակօպօվի, Լևոն Ստեփանեանցի, Արտ. Անդրէասօվի և մի ոմն Սիմօնի՝ մի կողմից և Յարութ. Գրիգորեանցի, Համբարձ. Ասլանեանցի, Եղիշէ Մամիկոնեանցի և Եր. Դադաշեանցի՝ միւս կողմից, վէճ է ծագել, որը փոխվել է կռւի, կռւողները դուրս են եկել փողոց, ուր Համբարձում Ասլանեանցը հանել է ատրճանակը և մի քանի անգամ կրակել է, որոնցով վիրաւորել է՝ Լևոն Ստեփանեանցին ձախ կողքից, Նիկ. Ակօպօվին թեթև կերպով աջ կողքից, Արտ. Անդրէասօվին թեթև կերպով կրծքից, պատահմամբ անցնող Մարտին Բաղդասարօվին աջ ոտից և իր ընկեր Յարութ. Գրիգորեանին թեթև կերպով ձախ թիկունքից։ Կրակող Ասլանեանցը և նրա ընկերներ Գրիգորեանցը, Մամիկօնօվը և Դադաշեանցը ձերբակալված են. վիրաւորվածները ուղարկված են Միքայէլեան հիւանդանոցը։

— Փետրվարի 10-ին, առաւօտեան ժամը $10^1/_2$-ին, Վելեամինօվսկայա փողոցում, 3-րդ արական գիմնազիայի մօտ, մի քանի չարագործներ մաուզէր ատրճանակներով տեղն ու տեղը սպանում են Տիմօֆէյ Կրէստօսօվին և Նիկիֆօր Խուտլեակօվին։ Կրակոցների ժամանակ աջ ոտից վիրաւորվում է Էջմիածնի գաւառի բնակիչ Դաւիթ Մխիթարեանցը, որը պատահմամբ անցնելիս է եղել։ Չարագործները, կրակելով մօտ 30 անգամ, ատրճանակներով դիմում են դէպի Սբաս-Սբադսկայա հրապարակը և անյայտանում։ Վիրաւորված Մխիթարեանցին և սպանվածների դիակները տանում են Միքայէլեան հիւանդանոցը։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ
(Բագուի լրագիրներից)

— Բագուի իշխանութիւնները ներքին գործերի մինիստրութիւնից ստացել են մի քանի հրահանգներ խոլերայի մասին։ Խօլերան, թէև ներկայումս ամենուրեք համարեա վերջացել է, սակայն տաք օրերը վրա հասնելով կարող է վերստին երևան գալ՝ ինչպէս նախկին վարակված, այնպէս և այլ տեղերում։ Ժողովրդական առողջապահութեան խնդրով զբաղվող բոլոր հաստատութիւնները չը պէտք է մոռանան այդ հանգամանքը։ Ուստի ամենից առաջ պէտք է հսկողութիւն սահմանել ազգաբնակութեան առողջապահական դրութեան վրա և հոգ տանել, որ իւրաքանչիւր խօլերայի կասկածի դէպքում տեղեկութիւն տրվի սանիտարական և ոստիկանական իշխանութիւններին։ Խօլերան տարածող ամենաառաջին բանը ջուրն է. այդ պատճառով անհրաժեշտ է, որ հասարակական և միւս բոլոր օրգանների կողմից անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնվեն ազգաբնակութեանը մաքուր ջուր հայթայթելու։ Հէնց այժմ և եթ պէտք է մի աղբիւր գտնել, որտեղից կարելի լինի ծածկել բոլոր ծախքերը։ Այդ նկատմամբ ուշադրութեան պէտք է առնվի, որ ծախքերը պէտք է ծածկել տեղական աղբիւրներից. բայց եթէ դրանք սպառվեն, այն ժամանակ միայն միջնորդութիւն պէտք է յարուցել դրամներ բաց թողնելու պետական գանձարանից։

— Բագուի քաղաքագլուխ Ն. Ռայեվսկու ժողոված տեղեկութիւնների համաձայն, Բագուի քաղաքային ինքնավարութիւնը զանազան հաստատութիւններին և անձերին պարտք ունի 2,007,317 րուբլի։ Եկամուտ սպասվում է 1 միլիօնից աւելի գումար։

— Բագուի ոստիկանապետ Բուշէնը թողնում է իր պաշտօնը։ Նրա տեղ նշանակվում է գնդապետ Բօբրօվսկին, որ արդէն Բագւումն է։

— Փետրվարի 9-ին, ցերեկվայ ժամը 3-ին, Կլադբիշչէնսկայա փողոցում, բժիշկ Բէգունին թաղելու ժամանակ, ատրճանակներով ծանր վիրաւորեցին տեխնիքական դպրոցի վերատեսուչ Վասիլիյ Դանիլօվին, թեթև կերպով—նոյն դպրոցի դասատու Սիմեօն Գայդուկէվիչին և աշակերտ՝ Բօգդան Աւագօվին։ Կրակողը, որ մի 20-ամեայ երիտասարդ էր, դիմեց փախուստ. նրա ետևից ընկան մի քանիսը, բայց անհետևանք։ Ոստիկանութիւնը ձեռք է առել վճռական միջոցներ չարագործին բռնելու։

— Փետրվարի 14-ին Բագու է գալու Թիֆլիսի դատաստանական պալատի նստաշրջանը՝ 1905 թւի երկաթուղային գործադուլի հետ շաղկապված գործերը քննելու համար։

— Ա. Օլէնդսկին միջնորդութիւն է յարուցել Բագուի քաղաքապետի առաջ, որ թոյլատրվի նրան հրատարակել իր խմբագրութեամբ, Բագւում, երգիծաբանական շաբաթաթերթ, «Շմէլ» անունով։ Շաբաթաթերթը լոյս կը տեսնի կիրակի օրերը։

— Փետրվարի 7-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին, «Անահիտ» նաւթահանքի բոլոր բանւորները և վարպետները գործադուլ արին։ Պատճառը բացատրում են նրանով, որ ֆիրման որոշել է կրճատել բանւորների թիւը։

— Սարուխանօվի գործաթող բանւորները փետրվարի 7-ին աշխատանքները վերսկսեցին, ստանալով բաւարարութիւն։

Նոյն օրը աշխատանքի կպան նաև եղբ. Յովհաննիսեանների տպարանի բանւորները։

— Բալախանում, բանտի բանտարկեալների մէջ շարունակվում են երկպառակութիւնները, որոնք վերջանում են յաճախ արիւնհեղութեամբ։ Փետրվարի 8-ին, ցերեկվայ ժամը 5-ին, դանակով կրծքից վիրաւորել են Ամիրաստան Իսրաշին։

— Փետրվարի 9-ին, «Մօգօվլիխա» ընկերութեան նաւթահանքի բանւորները, թւով 70 մարդ, գործադուլ յայտարարեցին։

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Արփիարի սպանութիւնը շարունակում է հայ մամուլի քննադատութեան և դատապարտութեան նիւթ լինել։ «Երկրի Ձայնը» շաբաթաթերթը իր վերջին (փետրվարի 10-ի) համարում հետևեալ առաջնորդողն է տպել, Դանթոնի յաղթանակը վերնագրով.

Արփիար Արփիարեան ընկաւ Կահիրէում տէրրօրիստի դաշոյնի տակ։

Ո՞վ էր զինել անգիտակից ոճրագործի ձեռքը։ Դեռ յայտնի չէ։

Բայց, ամենայն հաւանականութեամբ, այս նոր ու աննախօրէն գարշելի ոճիրը ծանրանում է Վերակազմեալ Հնչակեան կազմակերպութեան այն խմբակի խղճի վրայ, որի հոգին է Արզումեան-Վահէ կոչուող տխուր-ասպետը, և որը, վերջերս, այնքան չարաշուքօրէն հռչակւեց Թաշճեանի սպանութեամբ։

Այդ խմբակի գործն է, ասում ենք, որովհետև Արփիարը իր եղերական մահից առաջ, իբրև այդ կուսակցութեան նախկին վարիչ և հետևաբար Վերակազմեալ Հնչակեանութեան զօրավարների ներքին կեղտերին մօտից ծանօթ մարդ, մերկացնում ու անարգանքի սիւնին էր բևեռում զանազան Վահէ-Արզումեաններին...

Իսկապէս ողբերգական ճակատագիր, ճակատագիրը այս դժբաղդ զոհի, որ թիւրքահայ գրականութեան ու հրապարակախօսութեան խոշոր ու յուզիչ դէմքերից մէկը եղաւ։

Երկու անգամ նա զգաց մահւան հպումը իր երակներում և երկու անգամին էլ ազատւեց բռնի մահից։

Առաջին մահափորձը, իբրև «դաւաճանի», կատարվեց Պօլսում, դաշնակցական տէրրօրիստի ձեռքով։

Երկրորդը՝ Վենետիկում, իբրև իրանց այլանդակ հաշիւներն ու դիւային ծրագիրները «խանգարողի», Վերակազմեալ Հնչակեան տէրրօրիստի ձեռքով։

Երրորդը՝ դարձեալ նոյն վարկաբեկ ու ոճրագործ խմբակի կողմից, և միևնոյն հաշիւներով, Կահիրէում։

Եւ այս վերջինը՝ անխնայ ու անճողոպրելի՝ իջեցրեց նրան գերեզման։

Դաւաճան բազուկը Արփիարի մէջ խփեց քննադատող միտքը, պայքարող ոգին։

Ահա ո՞րտեղ է ոճիրը։

Կար ժամանակ, երբ Հռոմն էլ, մտաւոր ու բարոյական ապականութեան կենտրոն, իր մռայլ տիրապետութիւնը, իր սուտ թեան ու կեղծիքի իշխանութիւնը յաւերժացնելու նպատակով խարոյկներ էր ցցում Գալիլէների, Ջորդանօ-Բրինօների, Էթիէն Դօլէների համար։

Կար ժամանակ, երբ իր բանդրանքներով ու նզովքներով աշխարհի հզօրներին, թագակիր գլուխներին անգամ դողդողացնող Հռոմը կռւում էր քննադատող մաքի, բողոքող ու պայքարող ոգու դէմ հաւատաքննութեան սարսափներով։

Բայց յաղթանակը մնաց ու միշտ պիտի մնայ Քննադատութեան ազատ մտքին։

Ո՞ւր են, ովքե՞ր են քննադատող ու բողոքող մտքի դահիճները։ Պատմութիւնը նրանց անունն անգամ յիշատակելու պատիւը չէ արել։ Ապրում են սակայն զոհերը՝ Գալիլէները, Բրինօները, Դօլէներն ու մեծ շարքը այն բարերար հոգիների, որոնք, յօգուտ տառապող մարդկութեան, քաջութիւնն ու համարձակութիւնն ունեցան ասելու այն՝ ինչ թելադրում էր իրանց վրդոված խիղճը, ըմբոստացած գիտակցութիւնը։

Այն՝ ինչ բռնի ույժի վրայ է հիմնւած, այն՝ ինչ անդառնալի կերպով դատապարտել է կեանքը, դէպի աւելի արդար, աւելի ներդաշնակ, աւելի լուսաւոր ապագան տանող կեանքը,—ո՛չ մի զօրութիւն, աշխարհում, չէ կարող փրկել կորստից։

Միթէ մեր ազգային կազմակերպութիւնները աւելի հզօր են, քան երբեմնի Հռոմը։

Միթէ նրանց տէրրօրիստների ատրճանակն ու դաշոյնը աւելի սարսափելի են, քան Հռոմի խարոյկներն ու հաւատաքննական տանջանքները։

Զոհերը կընկնեն, բայց ծնունդ տալու համար աւելի խիզախ, աւելի անպարտելի մարտիկների։

Ա՜, եթէ այնքան հեշտ լինէր սպանել մարմնի հետ Գաղափարը, եթէ այնքան դիւրին լինի բողոքող և քննադատող բերանի հետ լռեցնել Բողոքի ու Քննադատութեան անմահ աղաղակը, յաւիտենական ոգին, այժմ կանգուն կը լինէին ամենադարհուրելի բռնակալութիւնները, նրանք, որոնք Գաղափարի դէմ Սրով կռւելու անմտութիւնն ունեցան։

Մեռաւ Արփիարը, բայց նրա մահը եկաւ վճռականապէս ապացուցելու մեր «ազգի փրկիչների» անվերականգնելի անկումը, ընդհանուր գայրոյթի ու զզւանքի մէջ։

Այո, ընկաւ Արփիարը, բայց մեռաւ ու կը մեռնեն այն բոլոր կազմակերպութիւնները, այն բոլոր ույժերը, որոնք իրանց դատապարտուած գոյութեան նեցուկը որոնում են, միամտօրէն, դաշոյնի ու ատրճանակի մէջ...

*

«Հովիւ» թերթն էլ հետևեալ տողերն է նուիրել (№ 4).

Մի նոր ոճիր, նոր նենգութիւն, կատարուած մեզնից շատ հեռու երկրում—Եգիպտոսում, գալիս է կրկին ապացուցելու, որ վայրենացած են մեր բարքերը։

Շնորհիւ իրերի անբնական ընթացքի, մեր հասարակական կեանքում տիրող անարխիայի և մանաւանդ ժողովրդի յանցաւոր անտարբերութեան՝ հասարակութեան տականքները, գլուխ բարձրացրած, շարունակում են իրենց շահատակութիւնները։

Սպանում են՝ որովհետև հայ հարուստը դրամ չէ տալիս, սպանում են՝ որովհետև հայ գրագէտը-հրապարակախօսը յանդգնում է ինքնուրոյն կարծիք, սեփական համոզումն ունենալ, աղնիւ ու խիզախ կերպով պաշտպանել իր աշխարհայեացքը և կռւել նրան հալածող մտքի դէմ։

Բռնի ույժով մեռցնում է մեր մէջ կեանքի ամենատարրական արտայայտութիւնն անգամ։

Մարդկային կեանքը կորցրել է իր գինը. նրա ամբողջ արժէքը միայն մի գնդակի է հաւասար և հասարակութեան յանդուգն, պիտանի անդամները ընկնում են իրար յետևից։

Մի սարսափելի ոճիր, դաւաճան գնդակ գետին է գլորել տաճկահայ յայտնի հրապարակախօս Արփիարին, այն մարդուն, որ իր կեանքի լաւագոյն օրերը նուիրել է ժողովրդին ծառայելու աղնիւ գործին։

Ընկել է նա, որովհետև քաջութիւն է ունեցել շրջապատող բռնութեան միջից իր խօսքը լսելի դարձնել, իր դիւթիչ գրչով մտրակել հասարակութեան ցած բնազդները շահագործողներին։

Նախատինք ոճրագործներին։

Յարգանք Արփիարի գերեզմանին։

*

Ամերիկայում հրատարակվող հայկական սև-հարիւրեակների օրգան «Հայրենիքը», նա, որ, իբրև իսկական և օրթօդօքս դաշնակցական, վերջերս մի մեծ և մեծադղորդ առաջարկ արեց հայութեան՝ Հայոց եկեղեցու սուրբերի կարգը դասել Խրիմեանին, այժմս մեծ յուսահատութեան մէջ է ընկղմվել։ Նրան սաստիկ ցաւ է պատճառել, որ Գր. Արծրունու հիմնած թերթը, «Մշակը», իր ժառանգներից անցել է Քալանթարի, Առաքելեանի և Տէր-Մարկոսեանի ձեռքը, և միայն մի մխիթարութիւն ունի, որ «Մշակի» գոյութիւնը տևողական չի լինի...

Աւա՜ղ, այդ մեծ զուարճութիւնը չենք կարող հայթայթել «Հայրենիքին», որ «Վտակին» հաւատալու միամտութիւնն է ունեցել, թէ «Մշակի» գոյութիւնը յարատև չէ։ Շատ ցաւում ենք, որ «Հայրենիքին» բաժին է ընկնելու շարունակ սգի մէջ մնալու, որովհետև դժուար թէ «Մշակը» երբևիցէ առիթ ընծայէ նրան ուրախանալու...

*

«Երկրի Ձայնը» ինքնուրոյնաբար նոյն եզրակացութեան է յանգում «Վտակի» Արփիարի սպանութեան առիթով ցոյց տըւած զզւելի վարմունքի մասին, ինչպէս և «Մշակը»։

«Վտակը» իր վերջին համարներից մէկում մի յօդուած է տպել, որով դասապարտում է մահապատիժը և ողբում է արտայայտում դէպի նա։ «Վտակի» էջերի մէջ այդպիսի յօդուածի երևումը, բնականաբար, պէտք է զարմանք պատճառէ նրանց, որոնք ծանօթ են այն խմբակի գործելակերպին, որի հայեացքների արտայայտիչ է հանդիսանում այդ թերթը։ Ուստի և «Երկրի Ձայնը» բոլորովին իրաւամբ գրում է.

Ընթերցող, գիտէ՞ք թէ ո՛ւմն են այս

կան պատմական գործոց գլխաւորը, ձերբակալեց ու մահուան դատապարտեց 49 հոգի առանց դատավարութեան։ Գլխատումէն առաջ ստիպել տուաւ անոնց, իրենց ընտանեաց և ազգականաց ներկայութեան, իրենց սեփական գերեզմանները փորել։ Այնուհետև բարօն Սիվէրս պատուիրեց անոնց այդ գերեզմաններուն եզերքը ծունր իջնել և զինուորներ հրամայեցան ետևէն կրակել և գլուխներուն նշան առնել։ Այս ամենէ հակամարդկային ընթացքին արդիւնքը այն եղաւ, որ գանկերը փշրուելով չորս կողմը ցրուեցան ու անգլուխ դիակները փոսերուն մէջ գլորեցան։ Տեսարանը այնքան զարհուրելի էր, որ կիներէն ոմանք, որոնք ստիպուած էին ներկայ գտնուիլ,—ամուսիններ, մայրերը և քոյրերը դատապարտեալներուն,—անմիջապէս յիմարացան»։ Սոյն հատուածի արտագրումով, յօդուածագիրը ցուցնելով, թէ ինչպիսի կառավարութեան մը հետ դաշինք կապած է «ազատասէր» Անգլիոյ «ազատամիտ» մինիստրը, կը յարէ.—«Յիշենք թէ Դինշավայի բանտարկեալներու ազգականներն ալ պատժոյ վայրը բերուած էին պահապաններով, և մտրակներուն ճարտարին և դատապարտեալներուն ճիչերը ներդաշնակօրէն կը միախառնուէր կանանց և մանկանց ողբալի կոծերուն։ Ցիրաւի... Ռուսաստան և Անգլիա, բարօն Սիվէրս և Էդուարդ Գրէյ, Մակեդոնիոյ պաշտպանները, իրարու դաշնակից են դիւանագիտական իմաստէն ալ բարձր բանով մը։ Կար ժամանակ մը, որ ոչ մէկ արտաքին գործոց մինիստր այդքան կը վտանգէր իր կուսակցութեան համբաւը՝ կայացնելով այսպիսի դաշինք մը, այսպիսի պետութեան մը հետ և այսպիսի պայմաններով»։

Բայց անցած են այդ օրերը։

Որքա՜ն ծիծաղելի կը հնչեն դաշնագրութեան սա տողերը։—«Մեծն-Բրիտանիոյ և Ռուսաստանի կառավարութիւնները, փոխադարձաբար պայման կայացուցած ըլլալով, կը յարգեն անձեռնմխելիութիւնն ու անկախութիւնը Պարսկաստանի, անկեղծօրէն կը բաղձան կարգի պահպանումը այդ երկրին մէջ և իր խաղաղաբարոյ յառաջդիմութիւնը, ինչպէս նաև մշտական հաստատումը հաւասար առանձնաշնորհումներու ամեն ազգութեանց առևտուրին և արդիւնաբերութեան համար, և այլն և այլն...»։

Ալ ինչո՞ւ զարմանալ թէ Էդուարդ Գրէյ Մակեդոնիոյ հարցը ականջի ետև կը նետէ։ Երկիրներ կառավարողները Լօնդօն, Պետերբուրգ, Բերլին, Պարիզ բորսաներու վրայ նստողներն են և անոնց ալ շահերը կը պահանջեն, որ սուլթանն առ այժմ իր գահին վրայ անխռով մնայ, մինչև որ երկաթուղիներ շինելու, հանքեր բանալու, բանքաներ ստեղծելու գործերը վերջանան։ Երբ անոնք ուզեն, ամենադանդաղներն իսկ եռանդ կը ստանան։ Բրիտանիոյ նաւատորմը Արարատի լեռները չի կրնար բարձրանալ, բայց մինչև Տրանսվաալի ոսկեհանքերը կրնայ, եթէ հարկ ըլլայ։

Վերև յիշատակած յօդուածս դաժան վերջաւորութիւն մը ունի։

«Ընկերվարականութիւն և պահպանողականութիւն պիտի ճգնին իրենց մէջ ազատականութիւնը, եթէ ազատական կուսակցութիւնը չպատժէ իր այն առաջնորդները՝ որոնք մէկ կողմ նետած են մշտական ակնուութիւնները մարդասիրութեան, ազատութեան և արդարութեան, որոնցմէ անցեալի ազատականութիւնը ստացած է իր ներշնչումը, իր հմայքն ու իր մեծութիւնը»։

Եւ սա անխուսափելի է։

Մինաս Ցոլակ

տողերը... «Վտակի»։ Այո, հէնց «Վտակի»։ Բայց պիտի ասէք, Դաշնակցութիւնը չէ՞ր, որ, «յօրինակ այլոց» իր անխնայ սուրը շողացրեց Միհրանների, Վարդօնների և մ՞յնքան ուրիշների գլխին։ Ի՞նչպէս հաշտեցնել խօսքի ու գործի այս ապշեցնող հակասութիւնը...

Բայց դեռ աւելին կայ։ Թերթի առաջին երեսում մահապատիժների դէմ այսպէս որոտալուց յետոյ, երրորդ երեսում, «Մամուլի» բաժնում, առաջնորդուած ողբալի նկատումներով, առանց բողոքի մի բառ արտասանելու դահիճների դէմ, արտատպում են Արփիարի անմտութիւնները, կարծէք չքմեղացնել ուզելով կատարված ոճիրը։

Այո, առանց բողոքի մի բառի դահիճների դէմ՝ յարձակւել դժբաղդ զոհի վրայ՝ սկզբունքի մի այնպիսի բռնաբարութիւն է, որին ընդունակ լինելու համար պէտք է չափազանց առանձգական ըմբռնողութիւն ունենալ...

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՆՑՔԵՐԻՑ

VIII *)

Թաւրիզ, 27 յունվարի

Դեկտեմբերի 24-ին Իբրահիմ աղայի որդիքն իրանց քիւրդ աւազակային խմբով յարձակվում են Սօվուջ-Բուլաղի շրջանում գտնվող Թալխաբ և Հաջի-Հասան գիւղերի դաշտերում վրան զարկած շահսօվանների օբաների վրա՝ թալանելու և կոտորելու նպատակով։ Շահսօվաններն զգալով իրանց դէմ լարված թակարդը՝ պատրաստվում են բուռն դիմադրութիւն ցոյց տալու։ Այդ կռւում սպանվում է Էլբակի Իբա-խանի եղբայրը։ Տեղի ունեցող կռւի մասին լուր է հասնում Միանդաբ, և Սամադ-խան սարդարն իր ձիաւորներով օգնութեան է հասնում շահսօվաններին։ Կռիւը շարունակվում է մինչև երեկոյ, և քիւրդերը չը կարողանալով դիմադրել՝ փախչում են։ Այդ ընդհարման միջոցին Սամադ-խանի կողմից ընկնում է 6 հոգի, իսկ քիւրդերը թողնում են կռւի դաշտում 20 սպանված։

Սամադ-խանը, կռիւը վերջանալուց յետոյ, շահսօվաններին և նրանց ինչքն անվնաս կերպով բերում-հասցնում է մինչև կամուրջի մօտ։ Իսկ Իբրահիմ աղայի որդիքն այս կռւում ունեցած իրանց անաջողութիւնից յետոյ գնում են Թալխաբ գիւղի վրա և, տեսնելով որ շինականներն իրանց ինչքը վեր առնելով բոլորն էլ փախել են գիւղից, կրակի են տալիս ամբողջ շէնը։

Հետևեալ օրը, դեկտեմբերի 25-ին, Իբրահիմ աղայի որդիքն իրանց ծանօթ շէներից մի քանիսին հաւատացնում են, թէ Թալխաբի և Հաջի-Հասանի բնակիչները, պարսից զօրքից վախեցած, իրանց ընտանիքները միայն վերցնելով փախել են և քիւրդական գիւղերն ապաստանել, թողնելով իրանց ամբողջ կայքը բաղդի բերմունքին։ Այս լուրը կայծակի արագութեամբ տարածվում է Միանդաբի շրջանի շիների մէջ։ Արանցից մօտ 2000 հոգի ճանապարհ են ընկնում դէպի յիշեալ գիւղերը, որպէս զի երեսի վրա մնացած կայքին տիրանան։ Այդ ամբոխը մի բոպէ իսկ չէ կասկածում, թէ այդ ամբողջ պատմութիւնը յերիւրված է միմիայն նրա համար, որ պարսիկներին խաբէ ու թակարդի մէջ ձգէ։ Ամբոխին ընկերանում են և մի քանի հարիւր սարվազներ։

Դարան մտած քիւրդերը, տեսնելով որ իրագործվել է իրանց ծրագիրը, յարձակվում են ամբոխի վրա և, ամենից առաջ գնդակահար անելով սարվազներին, մերկացրած դաշոյններով անխնայօրէն կոտորում շիներին։ Հաւաստի աղբիւրներից ստացված տեղեկութեանց համաձայն՝ ըսպանվածների թիւը հասնում է 1200—1400 հոգու։ Քիւրդերն այդ օրը տարել են մօտ 200 հրացան և 10,000 փամփուշտ։

Y

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԻԱ

Ֆրանկօն ախտրական.—«Echo de Paris» լրագրի խօսքով, դիկտատոր Ֆրանկօ ճանապարհ ընկաւ Լիսաբոնից ոչ թէ կամաւորապէս, այլ նոր մինիստրութեան պահանջով։ Ներկայումս Ֆրանկօն գտնվում է «Ժէնօվայում», որտեղից դիտաւորութիւն ունի անցնել Շվէյցարիա, ուր և մտադրութիւն ունի բնակութիւն հաստատել։

Էքս-դիկտատոր Ֆրանկօյի փախուստը Մադրիդ.—Մադրիդից հեռագրում «Berliner Tageblatt» լրագրին, որ փոխ-դիկտատոր Ֆրակօ, որը Լիսաբոնից փախաւ այն բանից յետոյ, երբ թագուհին, որի մօտ եկել էր նա յայտնելու իր ցաւակցութիւնը, կտրական կերպով յայտնեց, որ նրան է միակ մեղաւոր համարում տեղի ունեցած սպանութեան համար,—ատօմօբիլով եկաւ Մադրիդ և իջևանեց «De la paix» հիւրանոցում, ուր նրան պաշտպանում է զաղտնի ոստիկանութիւնը։ Նա ապրում է այնտեղ խիստ ծպտեալ կերպով՝ ժուռնալիստների հետ որևէ բնտերվիւ չունենալու համար։ Մինչև անգամ նրա կուսակցութեան անդամները մուտք չունեն նրա մօտ։ Այդ կուսակցութեան տրամադրութիւնը շատ խախուտ է. նրա անդամները չեն հաւատում, որ կարելի լինի պահպանել իրանց կուսակցական կազմակերպութիւնը։ Դիկտատոր Ֆրանկօյի նախկին օրգան «Diarlo illustrado» յայտնում է իր առաջնորդող յօդուածում, որ մտադրութիւն չունեն դիմադրական դիրք բռնել նոր կաբինէտի վերաբերմամբ։

«Berl. Tageblatt» լրագրի թղթակիցը, խօսել է սպանական շատ մինիստրների հետ՝ նրանց կարծիքն ունենալու նպատակով Պորտուգալիայի դրութեան մասին։ Նրանք բոլորն էլ հնարաւոր չեն համարում, որ դէպքերը այդ ուղղութեամբ կընթանան. այդ պատճառով թագաւորը, խորհրդակցելով առաջին մինիստրի հետ, վճռեց չուղարկել պորտուգալական սահմանը և ոչ մի սպանական զինուոր։

Նոյն թղթակիցը բերում է Ալֆօնզ թագաւորի բնորոշ խօսքերը, որ նա ասաց իր որսորդական տնից հեռանալու ժամանակ Սէվիլիայում, ուր նա առաջին անգամ իմացաւ Լիսաբոնի չարագործութեան աւրթիւ։

— Ցանկութիւն, եթէ նոյն բանը ինձ հետ չի պատահի, ինչ որ տեղի ունեցաւ Լիսաբոնում,—դառն եղանակով ասաց նա, հրաժեշտ տալով իր որսորդական ընկերների հետ։

—

Ռուս-շվեդական կօնֆլիկտ. — «Temps» լրագրի Բերլինից ստացած տեղեկութիւնների համեմատ, Բալտեան ծովի վրա status quo պահպանելու մասին բանակցութիւնները չորս պետութիւնների միջև ժամանակաւորապէս ընդհատված են Ալանդեան կղզու համար Ռուսաստանի և Շվէդիայի միջև առաջացած կօնֆլիկտի պատճառով։ Այդ կօնֆլիկտը որպէս յայտնի է, առաջացել է այն պատճառով, որ Ռուսաստանը ցանկանում է ջնջել 1855 թւի Պարիզի դաշնագրի 3-դ լրացուցիչ յօդուածը, որով արգելում է Ռուսաստանին ամրացնել Ալանդեան կղզիները։

Բերլինում հաւատացած են, սակայն, որ ամպերը շուտով կը ցրվեն։

⟡ Բանակցութիւնները status quo պահպանելու համար Գերմանական ծովում, լրագրների ասելով, աջող են ընթանում։ Այդ լրագիրը նախատեսնում է համաձայնութիւն, որ մեծ քաղաքական նշանակութիւն ունի, որովհետև նա կը հանգստացնի Դանիան և Նիդէրլանդիան, ցրելով նրանց այն բոլոր երկիւղները, որ նրանք ունեն Գերմանիայի վերաբերմամբ, թէ նա կարող է յարձակում գործել կամ թէ իրանց կարող են խառնել մեծ պետութիւնների միջև։ Բանակցութիւններին, ըստ երևոյթին, կը մասնակցեն այն բոլոր պետութիւնները, որոնք որևէ նկատումներ ունեն Հիւսիսային ծովի վրա։ Վերոյիշեալ լրագրի Բերլինի թղթակիցը մինչև անգամ հնարաւոր է համարում, որ այդ տեսակ համաձայնութեան հետևանքը կը լինի ծովային զինուորութիւնների սահմանափակումը։

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ

(Հեռագրական)

ՊՍԿՕՎ։ Գիւղատնտեսական դպրոցում կատարած խուզարկութիւններից յետոյ ոստիկանութիւնը գրաւեց մեծ քանակութեամբ անլէգալ գրուածքներ։ Ձերբակալված են 61 աշակերտներ։

ՎԻԷՆՆԱ։ Փետրվարի 6-ին, երեկ. ժամը 10 և 41 րօպէին զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ։

ԼՕՆԴՕՆ։ Փետրվարի 6-ից նաւատէրերը լօկաուտ յայտարարեցին։ Գործաթող բանւորների թիւը հասնում է 83,000 հոգու։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Թայմսը» ամբողջովին հաւանում է «Россія» լրագրի գրածը։

«Ստանդարտը» ասում է, որ եթէ Ռուսաստանը Անգլիային առաջարկէր փոխել 1866 թ. դաշնադրութիւնը, Անգլիան Շվէդիայի շահերի տեսակէտից անշուշտ կը մերժէր։ Ինչ վերաբերում է Բալկանի խրեւրի դրութեան, բարօն Էրենտալի քաղաքականութիւնը աւելի խրախուսում է սուլթանին յամառ լինել։ Եթէ Անգլիան չէ կարող սպառնալ սուլթանին, բայց և այնպէս նա կարող է նրա ուշադրութիւնը հրաւիրել հէնց իր սեփական շահերի վրա։

ԲԵՐԼԻՆ։ Երեկոյեան լրագիրները բորսային տեղեկութիւնների մէջ ընդգծում են «Россія» լրագրի յօդուածի նպաստաւոր ազդեցութիւնը։

ՎԻԷՆՆԱ։ «Ֆրեմդենբլատ» պաշտօնական լրագիրը ընդհանրապէս գոհ է «Россія»-ի յօդուածից։ Բայց միայն մի կէտում նրա կարծիքով շեղում կայ։ Եթէ «Россія» լրագիրը պնդում է, որ Աւստրօ-Ունգարիան իր ձեռնարկած քայլով պաշտպանում է այն հակագործողութիւնը, որպիսին ցոյց է տալիս Թիւրքիան բարենորոգումների գործին, ստացվում է տպաւորութիւն, որ Ռուսաստանի հասարակական կարծիքը այնքան էլ լաւատեղեակ չէ իրերի իսկական դրութեանը։ Սուլթանի բացասական վերաբերմունքը դէպի արդարադատութեան բարենորոգումը ոչ մի առնչութիւն չունի աւստրօ-ունգարական երկաթուղային նախագծի հետ. Սանջակի երկաթուղու նախագիծը բնաւ չէ խանգարում բարենորոգումների գործին։ Բաւական է ասել, որ արդարադատութեան բարենորոգմանը Բ. Դրան հակառակելը երևան եկաւ դեռ 1907 թ. ամառը։

ԲԵՐԼԻՆ։ «Կեօլնիշէ Ցայտունգ» լրագիրը ողջունում է «Россія» լրագրի յայտարարութիւնները։ Լրագիրը սակայն կարծում է, որ բարենորոգումների և երկաթուղային հարցերը, ինչ չափով որ դրանք վերաբերում են Աւստրիային, կարող են գոյութիւն ունենալ զուգընթաց և ինքնուրոյն կերպով։ Ռուսները կարող են բոլորովին հանգիստ մնալ Դանուբի երկաթուղային նախագծի վերաբերութեամբ։

ԼՕՆԴՕՆ։ Որովհետև երկիւղ կայ, որ լօկաուտ յայտարարած նաւատէրերի բանւորները մի գուցէ ցոյցեր կազմակերպեն, Սաութէնդ է ուղարկված 300 հեծելազօր։

*) Տես «Մշակ» № 31.

ՆԻԿՍԻԼ։ Տայնում՝ քարածուխի հանքերում պայթում առաջացաւ, որից սպանվեցին 14 բանւորներ։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ս. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿ. ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԻ ՁՄԵՌԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ

(Նշանակված են Թիֆլիսի ժամերով)

Թիֆլիսից Բագու		Բագուից Թիֆլիս	
Արագ. գիշ.	12 ժ. 28 ր.	Արագ. երեկ.	5 ժ. 02 ր.
Պօստ. երեկ.	9 ժ. 41 ր.	Պօստ. ցեր.	12 ժ. 21 ր.
Մարդ. առաւ.	7 ժ. 53 ր.	Մարդ. առաւ.	4 ժ. 58 ր.
Թիֆլիսից Բաթում		**Բաթումից Թիֆլիս**	
Մարդ. առաւ.	10 ժ. 58 ր.	Մարդ. առաւ.	10 ժ. 38 ր.
Պօստ. առաւ.	9 ժ. 15 ր.	Պօստ. առաւ.	6 ժ. 49 ր.
Մարդ. երեկ.	11 ժ. 22 ր.	Մարդ. երեկ.	5 ժ. 46 ր.
Թիֆլիսից Երեւան		**Երեւանից Թիֆլիս**	
Պօստ. գիշ.	1 ժ. 8 ր.	Պօստ. ցերեկ.	1 ժ. 18 ր.
Մ.-ապր. ցեր.	3 ժ. 16 ր.	Մ.-ապր. ա.գ.	12 ժ. 52 ր.
Կարսից. Ալեքսան.		**Ալեքսանդր. Կարս**	
Պօստ. երեկ.	5 ժ. 48 ր.	Պօստ. ցերեկ.	12 ժ. 23 ր.
*)Մ.-ապր. առ.	5 ժ. 25 ր.	*)Մ.-ապր. գիշ.	3 ժ. 09 ր.
Թիֆլիսից Ջուլֆա		**Ջուլֆայից Թիֆլիս**	
Պօստ. գիշ.	1 ժ. 08 ր.	Պօստ. գիշ.	6 ժ. 48 ր.
Մ.-ապր. ցեր.	3 ժ. 16 ր.	Մ.-ապր. ցեր.	6 ժ. 54 ր.

*) Այս գնացքները երթեւեկում են միայն պէտք եղած ժամանակ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԽԱՄԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ ԲԺՇԿՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱԽԱՄԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՁԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕԴՆԵՎԱ—$9^1/_2$—2 ժ. ատամի հիւ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։

Կ. Ի. ԳՁԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան։

Գ. Ե. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Ա. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նախամարդեան

Փետրվարին կը սկսվի հրատարակվել ամենաէժանագին, ամենքին մատչելի շաբաթաթերթ

„ԽԱՐԱԶԱՆ“

Բաժանորդագրութիւն վեցամսեակով, և վեցամսեակի ընթացքում միանուագ և մասմաս վճարող բաժանորդները կը ստանան 25 համար շաբաթաթերթ (պատկերազարդ).

6 գրքոյկ պատկերազարդ, այն է՝

1. Նախապատմական կեանք. 2. Հայերի հայրենիքը կամ Ուրարտու, 3. Լեհաստանի հայեր, 4. Լևոն Զ. Հայոց թագաւոր, 5. Միքայէլ Նալբանդեան, 6. Մանկական գիրք։ Եթէ բաժանորդների թիւը հասաւ 1000-ի, ամեն մի բաժանորդ կը ստանայ ձրիաբար

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷԶ»

Բաժանորդագին

Վեցամսեակ	1 ր.	» Արտասահմ.	1 ր. 50կ.
Եռամսեակ	50 կ.	»	1 ր. »
Ամիսը	» 20 կ.	»	» 50կ.

Բաժնեգինը կարելի է գրկել նամականիշներով (մարկա)։

Հասցէն՝ Тифлисъ. Михайловская ул. церковный домъ, № 38, Хачатуру Теръ-Маркарянцу.

Բաժանորդ կարելի է գրվել՝ ա) Միքայէլեան փող., № 38 Խաչատուր Տէր-Մարգարեանի մօտ, բ) Պաւասեւիչյա փող. № 1, Հայկ Տէր-Աստուածատրեանի մօտ և գ) Զաքարիա Գրիգորեանցի «Կովկասեան գրավաճառանոցում» («Լօնդօն» հիւրանոցի տակ)։ 3—3

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

Հինգշաբթի, փետրվարի 17-ին

Թիֆլիսի Առեւտրական դպրոցի չքաւոր աշակերտների օգտին

Կը ներկայացվի

„ՌՕՍՄԵՐՍԽՕԼՄ“

Պիէսա Իբսէնի

2—1

Գեղարուեստ

Գրական, գեղարուեստական, երաժշտական պատկերազարդ ամսագիր

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Զուտ տեխնիկական պատճառներով մեր հանդէսի ա. համարի լոյս տեսնելը մի ամսով ուշացաւ, այն է, փոխանակ յունվարի վերջին, լոյս է տեսնելու փետրվարի վերջին։ Այնուհետև գործը կարգի կընկնի, երբ ամառվայ ամիսներին մենք կը տանք երկու միացած համարներ, լրացնելով տարեկան 10 գիրք, ինչպէս որ անում են օտարազգի ամսագրներից շատերը։

Բաժանորդագրութիւնը շարունակվում է

Տարեկան 10 րուբլի

Կարելի է գրվել ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ «Գուտտենբերգ և «Փարոս» գրախանութներում, ինչպէս և Սուքիասեանի երաժշտ. մագազինում։ ԲԱԳՈՒՈՒՄ՝ «Սօտրուդնիկ» գրախանութում։ ԱՅԼ ՏԵՂԵՐԻՑ դիմել՝ Тифлисъ, редакція „Гехарвестъ“.

(Ե. Հ. Շ.) 3—1

ԱՎ. ՍԱՐԳԻՍՕՎԻ

այգին բաց է թողնում արտասահմանեան, ռուսական և կովկասեան տեսակի մրգատու ծառեր։ Կայարան ՍԿՐԱ, Անդրկով. երկ., Ավսարգիսօվին։ Կատալոգը ուղարկվում է

ՁՐԻ

(Ե. Հ. Շ.) 15—9

Հրատարակութիւն Գ. Գալստեանի. № 26

ԱԴՕԼՖ ՌՈՒԴԷ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՄԵԹՕԴԻԿԱ.

Փոխադրեց գերմաներէնից

Յովհաննէս Տէր-Միրաքեան

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներածութիւն. Պատմութեան նախաշաւիղների ուսուցումը. Պատմութեան ուսուցումը. Աշխարհագրութեան ուսուցումը. Բնագիտութեան ուսուցումը. Հայոց լեզուի ուսուցումը. Թուաբանութեան ուսուցումը. Երկրաչափութեան ուսուցումը. Ձեռքանական ճշմարտութիւններ։

ԳԻՆՆ Է 1 ր. 50 կ. կազմած 1 ր. 90 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, книжный магазинъ «Гуттенбергъ» Г. И. Галустяну.

—

Ստացված է և նոյն տեղը վաճառվում է

Հ. Էֆրիկեանի

ԲՆԱՇԽԱՐՀԻԿ ԲԱՌԱՐԱՆԻ

Բ. մասը

ԳԻՆՆ Է 3 ՌՈՒԲԼԻ

5—4

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է

ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՔ-ԱԴԱՄԵԱՆՑԻ

ԻՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԲԱՐՈՅԱԳԷՏ ԸՆԿԵՐ

և

ԱՄԵՆՔԻՑ ԱՐՀԱՄԱՐՀՈՒԱԾԻՆ

276 մեծադիր էջ, գինը 50 կոպ.

Դիմել Թիֆլիսի և թէ այլ տեղերի գրավաճառներին, որոնց մօտ կարելի է ստանալ նաև հեղինակի միւս աշխատութիւնները, և կամ ուղղակի հեղինակին՝ Тифлисъ, Орбеліановская, № 24, Левону Вардани Меликъ-Адамянцу. 5—2

ԲԺԻՇԿ

Մելիք-Էյնարեան

Վեներական, միզասեռական և մորթու հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւն | 9—10 առաւօտ. 5—7 երեկ.

Կոնեւսկայա փող. № 6, Վետցել հիւանդանոցի մօտ։

(Ե. Հ. Շ.) 30—18

ԲԺԻՇԿ

Ա. Ամիրխանեան

ՆԵՐՔԻՆ

Հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւն | 10—12 ժ. առաւօտեան 6—7 ժ. երեկոյեան

Ռտիշչեվսկայա փող. № 22.

(ա. օ.) 10—7

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1908 թ.

„ԳՈՐԾ“

Գիտական, գրական եւ հասարակական հանրամատչելի

երկշաբաթաթերթի

(32—40 երես)

Բաժանորդագինն է՝ փետրվարից մինչև տարվայ վերջը (22 համար, հանդէսի ձևով).

Թիֆլիս և դուրսը . . . . . 2 ր.

Արտասահման . . . . . 3 ր.

Թիֆլիս և Թիֆլիսից դուրս, համարը 10 կ.

Բանւորները և ուսանողները կարող են բաժանորդագինը մաս-մաս վճարել. կէսը սկզբից, մնացածը յուլիս ամսին։

Թերթին աշխատակցելու են՝

Բ. Իշխանեան, բժ. Տ. Իսախանեան, Պ. Տէր-Ղազարեան, Ալ. Ռուբէնի, Եսայեմ, Նարօ, Գ. Պէտիկեան, Մ. Ռօբերտ, Նորէկ, Ց. Տէր-Յովհաննիսեան, Մ. Մանուչարեան, Կ. Հզօրեան, Կատինեան, Ց. Կարախանեան, Խ. Սամուէլեան, Ց. Ցակոբեան, Սարգիս, Ս. Մարգարեան, Մ. Եսայեանց, Ռ. Խանխանեան, Ա. Մարտունի և ուրիշները։

Հասցէն՝ Тифлисъ, редакція журнала „Гордзъ“.

Արտասահմանից՝ Tiflis, Redaction du journal „Gordz“.

Դրամները և պատուիրած նամակները խնդրում ենք անպատճառ ուղարկել հետևեալ հասցէով՝ Головинскій проспектъ, „Парижскій магазинъ“, Погосу Оганджанянцу. Բաժանորդ կարելի է գրվել նաև «Գուտտենբերգ» և «Փարոս» գրախանութներում։

Большая-Ванкская (уголъ Русской ул.) № 7 домъ арм. дух. семинарій.

Խմբ. բաց է առաւօտեան 11—8 ժ. երեկոյեան՝ 5—7-ը։

Խմբագիր-հրատ.՝ Մ. ՍՏԱՄԲՕԼՑԵԱՆ

(Ե. Հ. Կ.) 3—3

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“

գրավաճառանոցում վաճառվում է

Ց. Դաղբաշեանի

ԸՆդարձակ

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻՑ ՀԱՅԵՐԷՆ

Բառարանը

ԳԻՆՆ Է 8 ՌՈՒԲԼԻ

Կազմած՝ 8 ր. 50 կ., 9 ր. և 9 ր. 50 կ.։

Գումարով գնողներին բաւարար զեղջ։ 5—5

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

գրախանութի

ա) Ռուսերէն դասագրքերի ցուցակը։

բ) Ռուսերէն ընթերցանութեան գրքերի ցուցակը։

գ) Ընդարձակ ցուցակ հայերէն գրքերի։

Ցանկողներին ուղարկվում է

—● ՁՐԻ ●—

Դիմել՝ Тифлисъ, книжный магазинъ „Гуттенбергъ“ Г. И. Галустянцу. 5—4

Թիֆլիսի Առեւտրական Նախամարդիւնաբերական Ընկերութեան Վարչութիւնը

սրանով հրաւիրում է պ. պ. բաժնետէրերին տարեկան ընդհանուր ժողովի, որը կայանալու է ներկայ տարվայ մարտի 2-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Թիֆլիսում, Խարազովի տանը, № 3, (Երևանեան հրապարակ)։

Պարապմունքների առարկաներն են՝

1) 1907 թ. հաշւի և բալանսի քննութիւնը և հաստատութիւնը վերստուգիչ յանձնաժողովի եզրակացութեամբ։

2) 1908 թ. ծախքերի նախահաշւի վերստուգիչ յանձնաժողովի եզրակացութեամբ։

3) Վարչութեան մի վերատեսչի ընտրութիւնը, փոխարէն վիճակով դուրս եկող Բագրատ Սերեբրյակեանի, և վարչութեան վերատեսուչների երեք թեկնածուների։

4) Վերստուգիչ յանձնաժողովի հինգ անդամների ընտրութիւնը։

5) Ընկերութեան ժամանակաւոր վկայականները ակցիաներով փոխելու խնդիրը։

6) Ընկերութեան կանոնադրութեան փոփոխելը։

7) Հերթական հարցեր։

Եթէ ընդհանուր ժողովը չը կայանայ անդամների օրինական թիւը բացակայելու պատճառով, երկրորդը նշանակվում է նոյն տեղում, մարտի 16-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, և կայացած կը համարվի՝ որքան անդամ որ ներկայ լինի։

(12, 28) 2—1

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Авакъ Мургусіаксповъ съ С-ми. Большая Ванкская, д. Семинаріи № 3.